

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління

Кафедра національної економіки та публічного управління

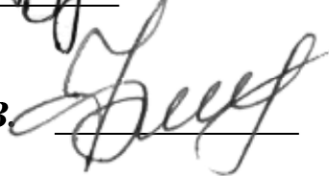
ОСВІТНЬО–ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	Цифрове врядування
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	28 «Публічне управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	281 «Публічне управління та адміністрування»

Форма навчання: **заочна**

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «**Державна політика соціального розвитку**»

здобувача *Сойник Ользі Василівни*

Науковий керівник: *к.е.н, доц. Федірко Н.В.*

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: *д.держ.упр., проф. Карпенко О.В.* _____

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

Факультет економіки та управління

Кафедра національної економіки та публічного управління

ОСВІТНЬО–ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Цифрове врядування

28 «Публічне управління
та адміністрування»

281 «Публічне управління
та адміністрування»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо–професійної програми

О.В. Карпенко

(підпис)

2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

О.В. Карпенко

(підпис)

2023 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Сойник Ользі Василівні
заочної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему «Державна політика соціального розвитку»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «23» жовтня 2023 р. № 1960–ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах Міністерства соціальної політики України.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретико–правові засади формування та реалізації державної політики соціального розвитку
Розділ 2	Аналіз практики формування та реалізації державної політики соціального розвитку
Розділ 3	Пріоритети удосконалення державної політики соціального розвитку в Україні

Об'єкт дослідження:	соціальний розвиток країни
Предмет дослідження:	державна політика соціального розвитку
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	обґрунтування пріоритетів удосконалення державної політики соціального розвитку для України

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	<ol style="list-style-type: none">1. Дослідити сутність концепції соціальної держави як теоретична основа розробки та реалізації соціальної політики.2. Дослідити еволюцію моделей соціальної політики як засад функціонування соціальної держави.3. Проаналізувати нормативно–правові засади формування та реалізації державної політики соціального розвитку.
У розділі 2	<ol style="list-style-type: none">1. Проаналізувати інституційні засади державної політики соціального розвитку в контексті взаємодії громадян та держави.2. Проаналізувати досвід реалізації соціальної політики в Україні.3. Проаналізувати фінансові засади реалізації державної політики соціального розвитку в Україні.
У розділі 3	<ol style="list-style-type: none">1. Проаналізувати виклики та пріоритети формування державної політики соціального розвитку в Україні в умовах війни.2. Визначити стратегічні засади демографічної політики в регулюванні соціального розвитку України.3. Визначити інструменти регулювання зайнятості в реалізації державної політики соціального розвитку в Україні в умовах війни.

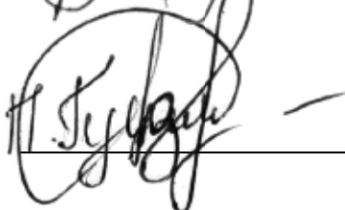
Завдання підготував
науковий керівник

Н.В. Федірко

«23» жовтня 2023 р.

Завдання одержав
здобувач

О.В. Сойник

«23» жовтня 2023 р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 82 сторінки, 1 рисунок, список використаних джерел з 48 найменувань.

«Державна політика соціального розвитку»

Об'єкт дослідження – соціальний розвиток країни.

Предмет дослідження – державна політика соціального розвитку.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – обґрунтування пріоритетів удосконалення державної політики соціального розвитку для України в умовах війни.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- дослідити зміст соціального розвитку та державної політики щодо його забезпечення;
- проаналізувати нормативно–правову базу державної політики соціального розвитку;
- дослідити світові моделі державної соціальної політики;
- здійснити аналіз практики та результатів формування та реалізації державної політики соціального розвитку в Україні;
- обґрунтувати пріоритети державної політики соціального розвитку в Україні.

Практична значущість отриманих результатів полягає у обґрунтуванні пріоритетів щодо удосконалення державної політики соціального розвитку для України.

Описані пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності державними службовцями центральних виконавчих органів, місцевого самоврядування, працівниками управлінь соціального захисту населення, а також реформуванні та подальшій реалізації на практиці даної політики в Україні.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: державна політика, соціальний розвиток, формування та реалізації державної політики соціального розвитку, пріоритети соціального розвитку.

ВІДГУК

про кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету економіки та управління освітньо–професійної
програми «Цифрове врядування» Сойник Ольги Василівни
на тему «Державна політика соціального розвитку»

1. *Актуальність теми.* Тема роботи є актуальною, оскільки соціальний розвиток є головною метою функціонування держави та її результативним показником. В умовах війни проблеми соціального розвитку в Україні загострилися та набули нових викликів, що потребують реагування як в оперативному, так і стратегічному рівнях.

2. *Позитивними рисами кваліфікаційної роботи* є теоретичне дослідження змісту соціальної держави, характеристика нормативно–правових засад соціальної політики в Україні, визначення загроз та пріоритетів реформування соціальної політики в Україні задля забезпечення соціального розвитку.

3. До *самостійних розробок автора* можна віднести SWOT–аналіз соціальної сфери в Україні в умовах війни, визначення загроз соціального розвитку України в умовах війни, пріоритети державної політики соціального розвитку на перспективу.

4. *Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій* полягає у тому, що вони можуть використовуватись для аналізу та прийняття рішень щодо реалізації державної політики соціального розвитку в Україні.

5. До *недоліків роботи* слабкий аналіз стану соціальної сфери в Україні, рівня та масштабів фінансування її розвитку. Робота містить деяку непослідовність та повторення думок по тексту. Визначені авторські висновки є недостатньо обґрунтованими та містять слабкий фактологічний матеріал. Дослідження питання соціального розвитку потребує більш широкого охоплення його складових елементів.

6. *Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК.* В цілому робота відповідає вимогам, містить достатньо повне виконання індивідуальних завдань та допускається до захисту перед ЕК з рекомендованою оцінкою «задовільно».

Науковий керівник:

доцент кафедри національної економіки
та публічного управління

к.е.н., доцент

Н.В. Федірко

9 грудня 2023 року

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
освітньо-професійної програми «Цифрове врядування»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
Сойник Ольги Василівни
на тему: «Державна політика соціального розвитку»

Актуальність теми кваліфікаційної магістерської роботи і доцільність її розроблення обумовлюється тим, що саме соціальна політика є запорукою вірної взаємодії держави з населенням, а в умовах війни питання удосконалення державної політики соціального розвитку для України, особливо з урахуванням активної інтеграції України в міжнародні економічні й політичні структури, стає все більш актуальним та потребує дослідження шляхів подальшого вдосконалення правового регулювання соціального захисту населення загалом.

Якість проведеного дослідження. Дослідження, виконане в роботі, має достатній масштаб та глибину. У роботі було використано міжнародну і вітчизняну фінансову інформацію, узагальнено досвід реалізації соціальної політики в Україні, проаналізовано вітчизняні та іноземні наукові та аналітичні дослідження.

Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи. В кваліфікаційній магістерській роботі здійснено наукове обґрунтування теоретичних засад процесу реалізації державної політики соціального розвитку, проаналізовано нормативно-правове забезпечення її формування та реалізації, вивчено міжнародний досвід, а також досліджено сучасний стан та виокремлено основні напрями державної політики соціального розвитку, а також світового досвіду та практики його реалізації в Україні.

Практична значимість висновків і рекомендацій. Результати виконаного магістром дослідження можуть бути враховані при розробці проєктів нормативно-правових актів, що стосуються зазначеної сфери, а також можуть стати основою для подальших досліджень у сфері соціальної політики.

Робота виконана на належному науково-теоретичному і методологічному рівні та безумовно характеризується практичним значенням отриманих результатів. Незважаючи на окремі синтаксичні неточності, що не знижують загальну позитивну оцінку виконаної роботи, вона є завершеним комплексним дослідженням, заслуговує на високу оцінку та може бути рекомендована до захисту перед екзаменаційною комісією, а її автор заслуговує на присвоєння ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент,

доктор наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри публічного
управління, менеджменту інноваційної діяльності
та дорадництва ННІ неперервної освіти і туризму
Національного університету біоресурсів і
природокористування України,

Оксана ЄВСІЮКОВА

Лізіна Засвізоро
проб. державного управління

Ольга Мабур

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	6
1.1. Концепція соціальної держави як теоретична основа розробки та реалізації соціальної політики	6
1.2. Еволюція моделей соціальної політики як засад функціонування соціальної держави	16
1.3. Нормативно–правові засади формування та реалізації державної політики соціального розвитку	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	30
2.1. Інституційні засади державної політики соціального розвитку в контексті взаємодії громадян та держави	29
2.2. Досвід реалізації соціальної політики в Україні	39
2.3. Фінансові засади реалізації державної політики соціального розвитку в Україні.....	44
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	53
3.1. Виклики та пріоритети формування державної політики соціального розвитку в Україні в умовах війни	53
3.2. Стратегічні засади демографічної політики в регулюванні соціального розвитку України	61
3.3. Інструменти регулювання зайнятості в реалізації державної політики соціального розвитку в Україні в умовах війни	64
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Соціальна політика вважається головним чинником благополуччя населення, а також запорукою вірної взаємодії держави з населення, адже одним із завдань держави ми вважаємо допомогу населенню, забезпечення населення можливостями гарного життя. Актуальність дослідження державної політики соціального розвитку по-перше, може бути визначена з позиції потреби забезпечення соціальної стабільності. Дослідження соціальної політики дозволяє уряду забезпечити ефективне управління та вдосконалити програми, спрямовані на поліпшення соціальної стабільності. По-друге, дослідження може допомогти виявити сфери з найбільшим ризиком соціальної нерівності і надати відповідні рекомендації для зменшення цього явища. По-третє, забезпечення ефективної освіти, охорони здоров'я та соціальної підтримки допомагає формувати і розвивати людський капітал, що є ключовим фактором для стійкого економічного розвитку. По-четверте, державна політика соціального розвитку може також впливати на вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, масова міграція, та інші соціальні виклики, які потребують координованої дії та вдосконалення політики. По-п'яте, дослідження дозволяє визначити групи населення, які потребують особливої уваги та підтримки, такі як люди з інвалідністю, молодь, літні громадяни, та інші уразливі категорії. По-шосте, змінюючи умови економічного та соціального середовища потребують постійної адаптації політики соціального розвитку. Дослідження може допомогти виявити нові тенденції та проблеми, що виникають, та розробляти відповідні стратегії. Саме тому я обрала дану тему, щоб детальніше розкрити її засади, риси та за можливості запропонувати можливості її модернізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретично дане питання досліджували наступні дослідники: Н. Федірко [60, 61, 62], О. Амоша [5], К. Борисено [11], О. Волкова [13], Н. Галіцина [17], А. Квітка [22], Т. Кір'ян [23], А. Колот [24], О. Крентовська [27], А. Крусян [28], Л. Лєскова [29], Г. Лопушняк

[31], С. Матусяк [34], У. Моторнюк [37], О. Панкевич [39], С. Прилипко [40], С. Санченко [46], Б. Сташків [55], О. Чутчева [65].

Але недостатньо висвітлені проблеми модифікації соціальної політики України відповідно до вимог часу та суспільства та проблеми цифровізації соціальної політики теж відповідно до вимог часу. Дані проблеми слід пов'язати з існуючими моделями соціальної політики та зарубіжним досвідом її реалізації.

Мета і завдання дослідження. Мета – обґрунтування пріоритетів удосконалення державної політики соціального розвитку для України.

Завдання визначені наступні:

- дослідити зміст соціального розвитку та державної політики щодо його забезпечення;
- проаналізувати нормативно–правову базу державної політики соціального розвитку;
- дослідити світових моделей державної соціальної політики;
- здійснити аналіз практики та результатів формування та реалізації державної політики соціального розвитку в Україні;
- обґрунтувати пріоритети державної політики соціального розвитку в Україні.

Об'єкт дослідження – соціальний розвиток країни.

Предмет дослідження – державна політика соціального розвитку.

Методи дослідження. Для розкриття поставлених завдань ми використали наступні методи: теоретичний – для аналізу та пояснення сутності державної соціально політики України; порівняльний – для дослідження різних моделей соціальної політики; емпіричний – для обґрунтування необхідності її модернізації; логічний – для формування послідовностей визначених у роботі розділів та окремих глав розділів; експертний та узагальнення – для формування вступу та висновків, системно–структурний – при проведенні аналізу нормативно–правового забезпечення соціальної політики України, опис та узагальнення – для формування можливостей подальшого удосконалення соціальної політики України.

Теоретична, методична значущість отриманих результатів полягає у дослідженні теоретичних та нормативно–правових засад реалізації державної політики соціального розвитку.

Практична значущість отриманих результатів полягає у обґрунтуванні пріоритетів щодо удосконалення державної політики соціального розвитку для України.

Описані пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності державними службовцями центральних виконавчих органів, місцевого самоврядування, працівниками управлінь соціального захисту населення, а також реформуванні та подальшій реалізації на практиці даної політики в Україні.

Інформаційною базою дослідження є матеріали Міністерства соціальної політики України, закони України, підзаконні нормативно–правові акти (постанови та розпорядження Кабінету міністрів України), Укази Президента України, а також монографічні дослідження та дослідницькі роботи вітчизняних і зарубіжних вчених.

Структура роботи. Робота містить вступ, три розділи, кожний з яких містить ще три підрозділи, також висновки та список використаних джерел. У першому розділі досліджено теоретико–правові засади формування та реалізації державної політики соціального розвитку. У другому розділі здійснено аналіз практики формування та реалізації державної політики соціального розвитку. У третьому розділі визначено пріоритети удосконалення державної політики соціального розвитку в Україні.

Апробація дослідження. Результати дослідження відображені автором магістерської роботи у тезах виступу на II Міжнародній науково–практичній конференції «Кібербезпека державних інституцій та подолання кризових станів» (м. Київ, м. Вроцлав, 25 травня 2023 року) [51].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Концепція соціальної держави як теоретична основа розробки та реалізації соціальної політики

Сучасність перед людством ставить такі вимоги, що трансформують стародавні традиції і суспільні моделі–уклади в сучасні моделі, робочі для всього світу або ж більшості держав. Колись підзабута поведінкова модель перетворюється в новішу норму з плином часу. Тому різноманіття понятіє–категоріяльного апарату юридично–політологічних систем можна розкрити через спіральний розвиток. Якщо лібералізм як ідеологія проходить пертурбації у лібертаріанство та неолібералізм, то юридична система ексгумує давні правові звичаї. Ми, після різноманітного двадцятого століття, переживаємо епоху вічних дискусій про пошук ідеальної системи в усьому, намагаємось її побудувати, намагаємось додуматись до її, але саме в даному диспуті і полягає можливість постійного іноваційного розвитку усього, в тому числі і соціальності, соціальної політики будь–якої держави, в тому числі і України.

Соціальна держава — це концепція політичної та економічної системи, в якій держава взяла на себе відповідальність за забезпечення соціального благополуччя своїх громадян. Соціальність – елемент соціальної політики держави, функціонування якого не є можливим без здійснень державних регуляторних функцій. Соціальність стала можливою лише в період доктринальних ідеологічних змін, де держава не була більше одноосібним правителем, де держава поділила дані функції не просто з народом, а з його представниками – депутатами, самим Президентом. Коли почали створюватися

новітні політико–правові інституції, відчищені від закорузлої ідеології «життя громадян залежить від їхнього володаря, ким би він не був», які спиралися вже на національну ідею, держава почала як слід працювати на благо своїх громадян і виконувати сервісну функцію. За положеннями концепції соціальної політики дослідника–німця Фабрициуса, існування соціальності як складової соціальної політики почалося з другого десятиліття 19–го століття [8]. Але водночас не можна протиставити індивідуальність соціальності, бо соціальність не може бути протиставленням класичної ліберальної ідеї, так як існування одного поняття не є можливим без другого.

Ми повинні просто розуміти, що будь–яке суспільство, у тому числі і наше, розшаровується на соціальні категорії, за різницею у матеріальних і духовних складових, але саме держава виступає єдиним організатором усіх суспільних страт та об’єднання їх в єдине ціле. Вона, держава, – це механізм, який розкриває сервісні, фідучіарні функції своїм громадянам. Саме такий регулятор, як держава,, – бо все ж таки вона регулює усі страти законодавчо – ще має за мету створити рівність правовідносин між різними категоріями громадян – за можливості. Тому соціальність може мати конотацію громадськості. Тому соціальна політика є і громадянською політикою, бо спрямована на встановлення загальної справедливості серед більшості населення.

Як зазначає Н. Федірко [62], ключова ідея концепції соціальної держави полягає в тому, що держава, або добре налагоджена мережа соціальних інститутів, відіграють ключову роль у захисті та просуванні економічного та соціального добробуту громадян [2; 4]. Він базується на принципах рівності можливостей, справедливого розподілу багатства та суспільної відповідальності за тих, хто не може скористатися мінімальними умовами для хорошого життя. Така система дозволяє органам державної влади країни надавати за рахунок податків суспільні блага, такі як охорона здоров’я, освіта, соціальна допомога та соціальні послуги для вразливих категорій населення [3].

При дослідженні сучасних моделей соціальної політики багатьох держав, ми бачимо, що майже всі вони є соціально–орієнтовними або принаймні ставлять дану ціль, досягнення якої можна визнавати та визнається даним державами пріоритетним. Такі ідеї існують зараз після закінчення Другої Світової війни, коли вони набули значного поширення завдяки президентові США Франкліну Делано Рузвельту, коли він бажав розширити можливості соціальної політики для своєї держави, але не встиг, бо помер під час виконання своїх президентських обов'язків. Але навіть за таких обставин ідеї ці не вмерли, а поступово почали реалізовуватись та обдумуватись в різних державах. В колишньому Радянському Союзі ці ідеї також поширювалися, але не завжди знаходили реалізацію в нормативно–правових актах, не кажучи вже про реалізацію на практиці. Чи є подібна ситуація на теренах сучасної України, дослідимо під час нашого дослідження.

Саме по собі слово «соціальний» має вагоме антропогенне, людино–центричне, навантаження, за умови акцентування уваги на обов'язку, покладеного на державу. Соціальність перетворюється на механізм досягнення суспільної рівності завдяки досягнення істини – всі на Землі мають певні права. Коли маються права, то має бути певний механізм для їхньої реалізації. І тут держава повинна проявити турботу за встановленням справедливості щодо своїх громадян.

Необхідно сказати, що соціальність має своїм підґрунтям сильну владу, тобто етатистську модель державотворення. Саме в цьому питанні Тому ліберальна та соціальна держава різняться між собою: в ліберальній державі існує принцип «кожний сам за себе», в соціальній – «держава допоможе кожному нужденному». Можна розширити позицію ліберальної держави: Ліберали дотримуються такого принципу: держава або не втручається взагалі, або майже не втручається в життя громадян взагалі. І тому вона не має права регулювати економіку, трудові правовідносини, інші питання. Можна погодитись з такими продуктами, бо не дуже хочеться, аби нам нав'язували

вибір у різних ситуаціях, особливо під час купівлі товарів, коли ми самі можемо обрати все, що нам забажається, та придбати це бажане.

Держава не повинна заходити до сфери добровільного укладання контрактів між підприємствами, а водночас сила соціального договору стає абсолютною. Це – концепція «вільного ринку», за якою товари та послуги – об'єкт договірних відносин. Але можна уявити іншу ситуацію – людина з певною кількістю пільг записується до лікаря у поліклініці державної форми власності. Але їй доводиться стати у предовгу чергу, навіть незважаючи на величезні хвороби. Виникає питання: «Чи регулюються державою такі відносини?». У нашому законодавстві поняття черги не існує, а тому люди, які мають пільги, мають обслуговуватися за можливості та необхідності уникнення такого скупчення людей. Себто держава з використанням механізму примусу та принципів управління регулює усі, навіть найпростіші, правовідносини нашого життя, з одночасним регулятивним встановленням гарантій справедливості для всіх.

Робимо проміжний висновок: концепція соціальної держави – це системне визначення, закріплене в конкретних механізмах, реалізації найвагоміших цілей, принципів, пріоритетів держави задля затвердження законодавчо та практично суспільного прогресу. Розвиток соціальної держави на перше місце ставить моральні чинники [8].

Станом на сьогодні декларативне проголошення допомоги соціально-вразливим громадянам не може стати найголовнішим атрибутом соціальної держави, бо для забезпечення існування на практиці соціальної держави повинна бути повна та реальна у житті відсутність бідних, що одразу представляється нам не дуже й можливим. Причому добробут забезпечується не тільки перерозподілом власності одних на користь других, а передусім стимулюванням та забезпеченням активної й ініціативної діяльності кожного громадянина [8]. Вагомий чинник розвитку соціальної держави (будемо скорочувати дане визначення) – це перетворення соціальної політики в активну, яка не лише здатна усунути наслідки соціального дисбалансу, але здатна і

передбачати збалансований перерозподіл суспільних благ. Дана політика може сприяти трансформації усієї соціальної сфери в напрямі стабілізації й покращення життя громадян, формації стабільної й ефективної системи соціального захисту і соцзабезпечення [8].

Соціальна держава – це така держава, яка проголошує найвищою цінністю соціальну справедливість. І вона, така держава, здатна забезпечити соціальний прогрес. Вона ставить перед собою головними пріоритетами соціальний захист громадян, уникнення соціально–економічних конфліктів й забезпечення гідного життя громадян завдяки дотриманню соціальних стандартів. Дана держава повинна захищати права, свободу, законні інтереси усіх її громадян та слугувати інструментом зняття соціальної напруги у себе. Вона бере на себе зобов'язання піклуватися про соціальну справедливість, добробут громадян, їх соціальну захищеність [3].

Завдання соціальної держави – визначення принципів, які мають усвідомлювати громадяни та реалізовуватися через діяльність державних й недержавних інституцій.

На основі аналізу літературних джерел, зокрема [26, 33, 57, 63], визначимо, принципами соціальної держави можна вважати такі:

1. Загального добробуту – спрямований на повне забезпечення потреб громадян в матеріальних та духовних благах. Критерій дотримання – високий рівень життя населення, завдяки обсягу та структурі споживання, сукупності чинних доходів й накопичень, забезпеченості житловими умовами.

2. Соціальної справедливості – визначає міру забезпечення громадян матеріальними та духовними благами відповідно до їхнього внеску в суспільно–корисну працю.

3. Солідарності – позначає взаємодопомогу та взаємну підтримку різних верств та груп населення та виходить з основоположних моральних цінностей людини. Основа – соціальна відповідальність працюючих за непрацездатних.

4. Субсидіарності – показує перехід коштів від успішніших до менш успішних в умовах ринку. Передбачає регулювання взаємодії в соцсекторі

державних та недержавних структур з одночасним наданням громадським й приватним ініціативам переваги у фінансуванні соцпрограм.

5. Соцбезпеки – обумовлює й гарантує безпеку людини, суспільства й держави (від нижчого до вищого) від внутрішніх та зовнішніх загроз через взаємноробочу систему нацбезпеки і соцполітики, систему соціального (що державного, що недержавного) страхування, інтеграції України в міжнародну систему соцрозвитку.

Принципи соцдержави є базовими ознаками такого типу держави, ще визначають її функціональну наповненість. Але, ні один з принципів соціальної держави, через універсальність, не може бути лиш одним для визначення держави як соціальної – повинні бути усі разом.

Основні напрямки діяльності сучасної соціальної держави – заходи заохочення економічного зростання, тобто тут є:

- стимулювання попиту на ринку праці,
- політика цін та доходів;
- перерозподіл національного доходу на користь соціально-вразливих верств;
- розвиток доступної для всіх та кожного системи охорони здоров'я, освіти, культури.

Водночас обсяг соціальної допомоги повинен бути виваженим, так як завелика кількість її призводить до завищених очікувань, зниження мотивації до праці та розвитку психології соціального утриманства – що і сталося в СРСР в «епоху застою» після надмірних експериментів «епохи відлиги» (хоча й тоді певні зачатки такого утриманства теж мали місце – пенсії для всіх, буквально всіх, так само було з пільгами): так, майже все було безкоштовним, коштувало копійки (комунальні послуги, продукти харчування, одяг був вже дорожчий) – ніби все добре; водночас багато ресурсів колишньої держави йшло саме на це утриманство, люди до цього звикли і про це згадують навіть через 40–50–60 років після таких подій, а ще разом з надпотужним військово-промисловим комплексом та занадто активною зовнішньою політикою в Латинській Америці,

Африці, Південно–Східної Азії і виходило, що держава, її громадяни живуть не настільки й забезпечено, не настільки вже й багато, на відміну від тієї ж Європи, не кажучи вже про Штати. [8].

Тому слід сказати і про функції соціальної держави, які ми визначаємо так: це основні напрямки діяльності держави, що виражають її сутність. Соціальні функції взагалі є у будь–якої держави (є і перерозподіл багатства, і регулювання трудової діяльності, і соціальне утриманство, про що йшла мова вище).

Але тільки соціальна держава може бути «державою для людини» і реально по факту здатна забезпечити матеріальними ресурсами право громадянина на життя. [8]. При цьому функції держави не можна ототожнювати з функціями окремих її органів, які виступають на практиці частиною апарату держави і відображаються у компетенції, у повноваженнях, закріплених за такими органами. Функції такої держави показують реалізацію на практиці загально–соціальних завдань, що забезпечують гарне життя людей.

Можна виділити такі функції соціальної держави:

- захисна – створення механізму гарантування соціально–економічної безпеки людини шляхом усунення та попередження ризиків, їхніх наслідків, в забезпеченні системи захисту від наявних й можливих порушень прав та свобод особистості, в реалізації державних соцігарантій, стандартів і нормативів;

- стимулююча – створення системи заохочень до соціально–економічної активності, ініціативи й ефективного використання підприємницького потенціалу; стимул – дотримання вищих стандартів життя та умов для нормального розвитку та життя;

- інтегративна – дає можливість досягнення суспільної злагоди, дає шанс запобіганню розшарування та поляризації суспільства, його розподілу на соціально ізольовані верстви та групи;

- інвестиційна – розвиток соціальної інфраструктури, забезпечення доступності систем охорони здоров'я, освіти, духовно–культурної спадщини;

саме вони – необхідні інвестиції у нормальне функціонування будь-якої держави;

- соціального контролю – полягає у чинності механізму, яким суспільство та його елементи забезпечують дотримання правил, порушення їх шкодить функціям усієї соцсистеми. Соцконтроль виступає у якості органічного елемента системи управління соціальним процесом, у якості механізму зворотнього зв'язку між громадянами та державою.

Тепер ми можемо узагальнити ознаки соціальної держави:

- Належний рівень життя. Державна влада несе відповідальність за забезпечення кожному підданому нормального та належного для кожного прожиткового мінімуму.

- Соціальна рівність у правах та в житті, як початок життя.

- Соціальний захист для безробітних та таких, хто втратив роботу через наявність чогось одного з наступного списку: хвороба, наявність інвалідності, старість, втрата годувальника, безробіття.

- Підвищення добробуту суспільства загалом. Показник добробуту – це рівень бідності, який на Заході не перевищує зазвичай 10–ти відсотків.

Як бачимо зі вказаних вище ознак, Соціальна держава повинна встановити Рівний початок життя для своїх громадян. Найпоширеніший зразок думок для підтвердження даної тези: у малолітстві фізична особа стала сиротою – держава дбає про неї, встановить опіку, одночасно прибираючи саму по собі несправедливість життя для такої особи. Сама по собі функція турботи та дії з реалізації її на практиці – чітка детермінація дій тут. Ще подивимось на таку державну соціальну функцію – подолання бідності, чого прагнуть усі в світі. Цим займається на міжнародному рівні ООН, уповноважена складати індекс людського розвитку (ІЛР) по всьому світу. В Україні ж більше 60 відсотків громадян є бідними [22] – за даними ООН 2017–го року.

Звідки йде бідність сам по собі? Приводом до неї є ціла низка проблем, ряд першопричин. Ними ми можемо назвати наступні: першу – економіко–фінансова нерівність, другу – хвороби в осінне–зимовий період, третю –

демографічна криза (низька народжуваність, різні показники смертності), четверту – недостатність освітньої кваліфікації або освіти взагалі (неможливість знайти себе по життю, що може штовхнути на різні життєві шляхи), п'яту – політична кон'юнктура та релігійно–філософські доктрини (наприклад, аскетизм). Якщо такі висновки імплементувати до вітчизняних реалій, то дійдемо висновків – наша держава має три проблеми, які і є підґрунтям несправедливості на соціальному рівні: демографічна криза, економіко–фінансова нерівність і політична кон'юнктура (тобто нерегульованість політичних питань між державницькою елітою, політична нестабільність), які є перепонами, для належного розвитку нашої держави. Ми не можемо говорити про неналежний стан освіченості та обізнаності громадян в більшості питань життя, бо кожен другий в Україні закінчив вищий навчальний заклад [22]. Україна – світська держава, тому не має проблеми з поширенням релігійно–філософських течій. Тому проблема міститься лиш в домінуванні корупції та великому, не потрібному громадянам бюрократичному апараті. Саме звідси і йде економіко–демографічна криза.

Також соціальність створює можливості матеріальних балансів для більшості громадян. Сама по собі соціальна політика – це призма колективного добробуту, де громадяни є єдиним на отримання соціальних благ від держави. А соціальна справедливість, гарантії, що надаються державою та від її імені, усезагальна безпека і колективна раціональність – умовні «стовпи» цінностей соціальної політики.

Роль соціально–орієнтованої держави міститься у реалізації на практиці функцій громадянського заспокоювача нерівності людей у житті, коли ризики соціальної несправедливості перекладаються на державну організацію – регулятора суспільного буття. Дослідник Н. Дехтяр вважає соціальною державу організацією обраних народом осіб, а вже рішення проблем народу стосується всього суспільства. Вчений вказує: «соціальна держава – найвища ланка здійснення соціальної політики і встановлення всезагальної справедливості.

Виходить висновок, що елемент соціальності як складової соціальної політики працює тільки в рамках соціально-орієнтованої держави» [31].

Стаття перша Конституції України говорить, що Україна – соціальна держава, тому вона, Україна, і повинна створити та забезпечити соціальну рівність [25]. Отримуємо висновок – єдиним загально-прийнятим гарантом умов рівності та запровадження соціальності повинна виступати держава в:

- Забезпеченні прав громадян, аби були вони соціально-захищеними.
- Гарантіях соціальних пільг – субсидії, дотації.
- Розбудові системи пенсійно-трудового забезпечення.
- Подоланні кризи демографічного розвитку.
- Забезпеченні соцвиплат у якості єдиного базового доходу певної категорії громадян.

Вище вказані понятійні категорії складають єдиний семантичний склад соціальної політики у якості явищ державотворчого характеру. Ми повинні розуміти, нащо держава застосовує подібні заходи. Відповіддю буде – для забезпечення соціальної рівності. Можна навести багато прикладів для підтвердження даної тези. Законодавець вважає, що людина у будь-який момент життя може опинитися в поганих умовах життя. Якщо батьки її не можуть виконати свої обов'язки через існування обтяжливих для батьків обставин, то опіку над нею вже виконує держава через спеціалізовані заклади-інтернати. Тому, держава є страхувальником громадянина від випадків, які можуть настати не з вини суб'єкта даних правовідносин. Для осіб з інвалідністю держава створює спеціальну законодавчу базу з квотами влаштування на роботу, виплачує певні виплати й створює соціальні гарантії. Законодавець вважає так: оскільки інваліди нерівноправно працюють разом з усіма, держава повинна пояснити підприємцям, щоби вони наймали за можливості хоча б кожного десятого працівника з проблемами зі здоров'ям. На практиці держава дає умовний баланс та позбавляє суспільство можливості розділитися на «спроможних забезпечити своє життя належним чином» та «не спроможних так робити». Таке ми вправі назвати соціальною справедливістю.

Тому робимо наступний висновок: держава – механізм, що забезпечує соціальність при суспільному дисбалансі. Держава повинна створювати рівні умови для всіх та сприяти захисту їхніх прав.

Соціальний розвиток – це процес поліпшення якості життя та благополуччя населення в суспільстві. Цей термін охоплює різноманітні аспекти, включаючи економічний, культурний, освітній, медичний та інші аспекти соціального життя. Соціальний розвиток, таким чином, включає в себе піклування про малозабезпечені прошарки населення, допомогу особам–інвалідам та малозабезпеченим громадянам, надання їм робочих місць, забезпечення пільгами. Основними елементами соціального розвитку є сфери освіти, здоров'я, зайнятості, соціальна справедливість, культурний розвиток, житло та інфраструктура, екологічна стійкість, а також участь громадян у забезпеченні своїх прав.

Соціальний розвиток визначається взаємодією різних сфер життя суспільства та їх взаємовпливом. Успішний соціальний розвиток вимагає комплексного підходу та співпраці між державою, громадянським суспільством та бізнес–структурами.

1.2. Еволюція моделей соціальної політики як засад функціонування соціальної держави

Соціальна політика – це комплекс заходів державного та недержавного характеру, спрямованих на виявлення, задоволення і узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад; обґрунтування та реалізація рішень державою й іншими соціальними інститутами в інтересах і з урахуванням потреб основних верств і соціальних груп, окремої людини, їх місця в суспільстві та взаємодії у сфері трудових відносин, надання соціальних гарантій, здійснення соціального захисту населення. Зазвичай у міжнародній

практиці, ведучи мову про соціальну політику, мають на увазі такі напрями, як соціальне забезпечення, охорона здоров'я, освіта, житло та зайнятість. Соціальне забезпечення в західній традиції розуміють як систему заходів із захисту індивіда та сім'ї від тих ризиків, яких неможливо уникнути, в тому числі від суттєвого скорочення доходу, необхідного для підтримки гідного рівня життя [37, с. 238].

Спостерігаючи за розбудовою в Україні новітньої моделі держави, виходячи з об'єктивних передумов розвитку громадянського суспільства, підвищення ефективності та дієвості прав та свобод людини, вимагає за необхідне формування чіткої стратегії на організацію та проведення соціальних реформ насамперед у сфері соціального захисту. Соціальна політика це: діяльність держави щодо створення та регулювання соціально–економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту членів суспільства, усунення негативних наслідків функціонування ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості та соціально–політичної стабільності у країні; а також з одного боку це система правових, організаційних, регулятивно–контрольних заходів держави з метою узгодження цілей соціального характеру із цілями економічного зростання, а з іншого соціально–економічні заходи держави, підприємств, місцевих органів влади, які спрямовані на захист населення від безробіття, інфляції, знецінення трудових заощаджень.

До об'єктів соціальної політики відноситься, передусім все населення і зокрема його окремі категорії: громадяни похилого віку, безробітні, інваліди, ветерани війни, пенсіонери, багатодітні сім'ї, малозабезпечені сім'ї, самотні батьки, діти–сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, бездомні громадяни та безпритульні діти тощо. Цим вибіркоким групам відповідають окремі програми соціальної політики, спеціальні нормативно–правові акти. Отже, об'єктом соціальної політики виступає все населення країни з акцентом на найбільш уразливі та малозабезпечені верстви.

До суб'єктів соціальної політики в першу чергу належить держава, яка залишається основним і найважливішим джерелом її формування та розвитку. Саме держава та її установи й відомства гарантують можливість взаємодії

соціальних груп та інших елементів соціальної структури як суспільно впорядкованого і суспільно захищеного процесу, тобто соціальної політики в масштабах країни. Отже, держава є як гарантом здійснення соціальної політики, так і її головним суб'єктом [41].

Питання соціальних моделей є досить складним. Це зумовлено тим, що кожна країна веде свою специфічну соціальну політику, яка складається з різних методів та форм управління ними. Серед вчених всього світу поширена думка, що скільки існує держав у світі, стільки і моделей соціальної політики.

Модель соціальної політики конкретної держави повинна враховувати звичаї цієї держави, її історію, економічний і політичний устрій, сформовану систему господарювання, культурні традиції тощо. У кожній країні існують свої пріоритетні напрямки, державні інститути і певні інструменти та механізми, що дозволяють реагувати на потреби соціально–економічного розвитку суспільства. У сукупності це визначає національну модель розвитку держави. Однак можна вказати загальну тенденцію, характерну для всіх промислово–розвинених країн – розширення функцій держави в економічному і соціальному розвитку суспільства. Посилення ролі держави спостерігається і в країнах західної Європи ще з 1930–х років. І саме країни Західної Європи досягли помітних результатів у створенні «держави добробуту», головною метою котрого є підвищення добробуту громадян і проведення заходів, спрямованих на згладжування негативних ефектів, які неминуче виникають у ринковому середовищі [52, с. 174].

Загострення соціальних проблем у суспільстві приховують реальну небезпеку стабільності соціальних відносин. Якщо не запобігати цим негативним процесам то ускладнюється реалізація економічних реформ, гальмується соціальний прогрес, констатується зменшення абсолютної чисельності населення, відбувається деформація шлюбно–сімейних процесів. На сьогодні вітчизняна модель соціальної політики є малоефективною особливо в умовах економічної нестабільності та суспільно–політичної напруги, що відображається на добробуті громадян. Проблема полягає в затратній та необґрунтованій

соціально–економічній політиці, яка характеризується значним навантаженням на державний бюджет за рахунок вітчизняної системи соціальних трансфертів, дефіцитності фінансових ресурсів фондів соціального страхування, в результаті чого виникає значний податковий тиск на платників податків та тінізація ринку праці [52, с. 164].

В 1995 році Європейська комісія у своєму звіті приставила чотири основні моделі які є домінуючими в країнах ЄС: континентальна (бісмарківська), англосаксонська (модель Беверіджа), скандинавська і південно–європейська [15].

Континентальна модель (бісмарківська). Представлена в Європі Німеччиною. Встановлює жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. В її основі лежить соціальне страхування, послуги якого фінансуються переважно за рахунок внесків роботодавців і застрахованих працівників.

Дана модель ґрунтується на наступних принципах:

– принцип професійної солідарності: існування страхових фондів, які управляються на паритетних початках найнятими робітниками і підприємцями. Вони акумулюють соціальні відрахування із заробітної плати, з яких і здійснюються страхові виплати;

– принцип актуарної справедливості, коли величина страхових виплат визначається, передусім, величиною страхових внесків: існують граничні рівні заробітної плати, вище за які соціальне страхування не є обов'язковим (можливе лише добровільне страхування), або обмеження відрахувань (в межах граничної заробітної плати) [8 с.30].

Англосаксонська модель (англ. Anglo–Saxon model) вважається економічно ліберальною (капіталістичною) моделлю, яка виникла в 1970–х роках на основі Чиказької школи економіки. До головних характеристик цієї моделі включають низький рівень регулювання та оподаткування, при цьому державний сектор надає мінімальні послуги. Це також означає міцні права

приватної власності, дотримання контрактів і загальну простоту ведення бізнесу, а також низькі бар'єри для вільної торгівлі [8].

Англосаксонська модель (модель Беверіджа) представлена в Європі Великою Британією та Ірландією.

Принципи на яких вона базується:

– принцип всезагальності (універсальності) системи соціального захисту – поширення її на всіх громадян, які потребують соціальної допомоги;

– принцип одноманітності й уніфікації соціальних послуг і виплат, що виражається в стандартизованості способів розрахунку розміру та умов надання пенсій і медичного обслуговування;

– принцип розподільної справедливості — основний у даній моделі, оскільки мова йде не про професійну (як у бісмарківській моделі), а про національну солідарність.

Фінансування таких систем здійснюється як за рахунок страхових внесків, так і за рахунок державного бюджету. Наприклад, фінансування сімейних виплат і видатків на охорону здоров'я здійснюється з державного бюджету, тоді як інші соціальні виплати забезпечуються страховими внесками найманих робітників і роботодавців. На відміну від континентальної, ця модель передбачає досить низькі соціальні виплати по соціальному страхуванню, при домінуючій ролі соціальної допомоги в системі соціального захисту [52].

Скандинавська модель. Ця модель соціального захисту характерна для Данії, Швеції та Фінляндії. Соціальний захист у ній розуміється як законне право громадянина. Відмінною рисою скандинавської моделі є широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства. Отримання соціальних послуг і виплат, як правило, гарантується всім жителям країни й не обумовлюється зайнятістю й виплатою страхових внесків.

У цілому рівень соціальної захищеності, пропонований цією моделлю, доволі високий. Не в останню чергу це досягається за рахунок активної перерозподільної політики, спрямованої на вирівнювання прибутків.

Необхідною попередньою умовою функціонування даної моделі є високо організоване суспільство, побудоване на основі відданості принципам інституційного суспільства добробуту. Фінансування систем соціального захисту в цій моделі здійснюється, переважно, за рахунок оподаткування, хоча певну роль відіграють страхові внески підприємців і найманих робітників.

Єдиною частиною соціального захисту, виділеною з загальної системи, є страхування від безробіття, яке є добровільним і управляється профспілками. Донедавна наймані працівники були практично звільнені від сплати страхових внесків і брали участь у системі соціального захисту шляхом сплати податків.

Однак, в останнє десятиліття ХХ століття намітилась тенденція поступового зростання участі найманих працівників у фінансуванні страхових програм і збільшення страхових відрахувань із заробітної платні. Ця ж тенденція простежується і щодо підприємців, тоді як соціальні видатки держави протягом останніх років помітно скоротились [52].

Південноєвропейська модель представлена в Італії, Іспанії, Греції й Португалії. В цих країнах системи соціального захисту були створені або вдосконалені лише протягом останніх десятиліть.

Дану модель можна інтерпретувати як таку, що розвивається, перехідну. Західні дослідники відзначають її «рудиментарність». Як правило, рівень соціальної захищеності в цій моделі відносно низький, а завдання соціального захисту часто розглядається як справа родичів і сім'ї. Тому сім'я й інші інститути громадянського суспільства відіграють не останню роль, а соціальна політика носить переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у прибутках окремих категорій громадян [22].

Модель характеризується принципом асиметричності, що проявляється в асиметричності структури соціальних витрат (зокрема, в Італії це проявляється в тому, що найбільшу частину соціальних витрат складає пенсійне забезпечення (14,7 % ВВП при середньоєвропейському рівні – 12,5 %), тоді як на підтримку сім'ї, материнства і політику зайнятості витрачаються порівняно незначні кошти (близько 1%) [31].

Модель соціальної політики української держави має представляти собою симбіоз лібералізму та соціальної орієнтації. Перший дає можливість в умовах відсутності достатніх фінансових коштів у держави створити умови для самореалізації і самозабезпечення економічних суб'єктів. Друга складова передбачає формування раціональної системи соціального захисту населення. В умовах соціально–ринкової трансформації держава має виступити соціальним амортизатором перетворень і одночасно проводити активну соціальну політику на нових, адекватних ринковим вимогам засадах. Соціальні амортизатори – це механізми соціального захисту. Призначення соціальних амортизаторів: нівелювання дестабілізуючих наслідків ринкової економіки; пом'якшення соціальної напруги; забезпечення м'якої адаптації суспільних структур [52].

Отже, із зарубіжних моделей змішаної соціальної політики та соціальної стратегії для України корисною вбачається соціал–демократична модель в цілому і, зокрема регіональні типи, як скандинавська соціальна модель соціального ринкового господарства, в яких найбільш помітно виражена соціальна орієнтація. Вони більшою мірою пов'язані з українськими соціальними традиціями, у яких важливе місце посідають ідеї соціальної справедливості і захищеності.

Напрями та стратегічні пріоритети соціальної політики та соціальної стратегії залежать від економічного розвитку держави та її спроможності проводити в життя соціальні програми, що забезпечують гідне життя суспільства.

Розвиток соціальної політики та соціальної стратегія залежать насамперед від форми політичного устрою та політичного режиму.

1.3. Нормативно–правові засади формування та реалізації державної політики соціального розвитку

Важливий міжнародний акт, що визначає засади державної політики соціального розвитку – Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, що декларує наступні соціальні права:

- право кожної людини на соцзабезпечення, що охоплює соціальне страхування (ст. 9);
- право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його родини, що включає достатнє харчування, одяг, житло і постійне поліпшення умов життя (ст. 11);
- право кожної людини на найвищий рівень психічно–фізичного здоров'я [25].

Даний пакт зобов'язує держави забезпечувати рівне для чоловіків та жінок користування даними правами.

Важлива роль у захисті соціальних прав людини належить МОП, її деклараціям та конвенціям, спрямованим на вдосконалення національного права соціального захисту. Головне завдання Міжнародної організації праці – досягнення соціальної праведливості через захист трудових та соціально–економічних прав людини. У сфері соцзахисту МОП прийняла такі конвенції: № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 р.; № 118 про рівноправність у галузі соціального забезпечення 1962 р.; № 157 про збереження прав у галузі соціального забезпечення 1982 р. Але Україна не ратифікувала жодної з них, на відміну від подібних у сфері трудових відносин.

Також згадуємо і Європейську соціальну хартію, яка передбачає створення міжнародного організаційно–правового механізму захисту соцправ і яка гарантує права, які стосуються кожної особи. У сфері соцзахисту та соцполітики – це такі права: право на соцзабезпечення, соцдопомогу й соцслужби; право на захист від бідності; вживання спецзаходів для захисту літніх осіб, родини, осіб з

інвалідністю, молоді; право на возз'єднання родини. Для України ратифікація Європейської соціальної хартії (щоправда, переглянутої) – це реалізація її інтеграції у міжнародний соціально–трудоий простір, що сталася 2006 року.

Конституція України [25] – основоположний законодавчий акт, де відзначено основні політико–правові засади врегулювання життя Української держави.

Соціальний розвиток у ролі ключового складника політики держави завжди визнавався найпріоритетнішим. Процес формування соцстандартів разом з процесом створення системи соцстандартів, соцгарантій, нормативів розпочалися ще 1999 року з прийняттям Закону «Про прожитковий мінімум» [43] та 2000 року – Закону «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [42]. За багато років ми спостерігаємо спрямованість нормативно–правового регулювання у сторону пом'якшення законодавства щодо відповідальності при порушенні норм соцнерівності.

Нормативно–правову базу з питань соцрозвитку в Україні ми ділимо так.

– Нормативно–правові акти у сфері праці і соцзахисту населення:

1. Конституція України;
2. Кодекс законів про працю;
3. Закон України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)»;
4. Закон України «Про зайнятість населення»;
5. Закон України «Про біженців»;
6. Закон України «Про іміграцію»;
7. Закон України «Про прожитковий мінімум»;
8. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»;
9. Закон України «Про ратифікацію Угоди про позику (Проект удосконалення системи соціальної допомоги) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку».

– Нормативно–правові акти у сфері житлово–комунальних послуг:

1. Житловий кодекс України;
2. Закон України «Про житловий фонд соціального призначення»;
3. Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток».

– Нормативно–правові акти у сфері охорони здоров'я:

1. Закон України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я»;
2. Закон України «Про охорону праці»;
3. Закон України «Про інформацію»;
4. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»;
5. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»;
6. Закон України «Про протидію захворюванню на туберкульоз»;
7. Закон України «Про лікарські засоби».

– Нормативно–правові акти у сфері освіти:

1. Закон України «Про освіту»;
2. Закон України «Про наукову і науково–технічну діяльність»;
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
4. Закон України «Про вищу освіту»;
5. Закон України «Про наукові парки».

Новітні тенденції розвитку нормативно–правового поля собою зумовлюють трансформацію структури України, що позначається і на структурі соцсфери – цілісної, динамічної підсистеми суспільства, де і реалізуються соціальні функції.

На реалізацію соцправ та громадянських прав спрямовуються механізми держуправління у сфері соцрозвитку. Нормативно–правове регулювання у сфері соцрозвитку – один з механізмів реалізації основних цілей і задач щодо соцполітики держави. А мала ефективність або ж її відсутність щодо роботи на

практиці юридично–правового механізму регулювання соцрозвитком призводить до недієвості нових спроб регулювання соцпроцесів на різних рівнях.

Одна з найбільш характерних особливостей функціонування і розвитку юридичної системи сучасності – соціальний розвиток трьох типів:

- соціальний – процес розширення інституту суспільної власності;
- функціональний – процес використання частини чистого грошового доходу на потреби соціально–матеріального та соціально–духовного розвитку людини;
- формаційний – процес розширення суспільного і надсуспільного секторів економіки.

Соцстан сучасної України характеризується так: зниження соціальної відповідальності держави, що не може не впливати на зростання бідності; порушення соціально–економічних та трудових прав, поглиблення переводу у «тінь» трудових відносин, що вже свідчить про необхідність створення нової моделі юридично–правового регулювання правовідносин. Соціальний розвиток ще визначає нові можливості науково–технологічного, інноваційного прориву України серед країн Європи, також створює економічний фундамент держави.

Кошти для соціального захисту населення залежать від фінансових можливостей держави, які визначаються обсягом внутрішнього валового продукту (ВВП) і обґрунтованим науково обсягом фонду споживання. Збільшити розмір видатків на соцзахист населення ми можемо лише за умови внесення змін до юридично–правових актів щодо зростання обсягу ВВП, і тільки тоді більше коштів держава зможе виділити на соцзахист населення.

Оскільки людський потенціал – найвища соціальна цінність, його розвиток – пріоритетна складова нормативного забезпечення, то таке бачення значущості людини як громадянина формує новітні пріоритети розвитку економіки України, надання їй соцспрямованості, сформування у бізнесі соціальної свідомості та правової відповідальності. Саме тому було б дуже слід прийняти Постанову Верховної Ради «Про збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки». У зв'язку з вищевизначеними пріоритетами слід

розробити й запропонувати юридично–правові інструменти впливу держави на сам процес розвитку людського потенціалу, прийняти новий Трудовий кодекс.

Контроль України за виконанням закону та норм щодо розвитку людського капіталу – це важливий чинник і основа економічної безпеки держави. Прогресивний розвиток суспільства інколи суперечить необхідності усвідомлення потреб розвитку людського потенціалу в залежності від прагнень реалізації одночасно концепції соціального управління й Концепції людського розвитку. Якщо перша визначає збереження й розвиток людства у вигляді глобальної мети, то друга – центральність людини в економічно–суспільному розвитку [36, с. 29].

Основні цілі нормативно–правового забезпечення в соціальній сфері:

- максимальне збереження фізичного, інтелектуального, духовно–етичного потенціалу країни;
- формування ефективної системи трудової мотивації, яка відповідає б вимогам сучасного ринку праці.

Без вищевказаного є неможливими як економіко–правовий підйом, ефективність економіки, повноцінність ринку; так і створення інституціонально–соціально–економічних передумов для реалізації усіма без виключень своїх потреб й інтересів, прояву активності та розкриття особистості. І це однозначно створює передумови громадянського суспільства, особистої свободи, реальної демократії [37, с. 67].

Держава же у якості суб'єкта реалізації соціалітики нормативним забезпеченням гарантує ефективність взаємодії соціалітиків і всіх у сукупності елементів соціалітичної структури у вигляді суспільно–впорядкованого та суспільно–захищеного системного процесу, а саме соціалітики в Україні.

Розбудова фінансової системи України у якості одного з механізмів правового регулювання соціалітичної сфери внесла новації в управління фінансовими ресурсами територіальних громад. Для цього потрібні були такі чинники: демократизація суспільства та відносин в усьому, формування громадського суспільства – і це все стимулювало внесення змін до системи управління на місці.

Проголошена децентралізація разом з делегуванням повноважень територіальним органам влади у здійсненні господарсько–соціально–культурного будівництва супроводжувалися разом формальним закріпленням за ними фінансових ресурсів [41, с. 57]. У зв'язку з цим необхідно на нормативному рівні визначити соцвідповідальність держави за отримувачів соцпослуг.

Тому соцвідповідальність держави повинна спрацювати у випадках з'явлення таких чинників: перший – наявності і розвитку невідворотних механізмів її застосування, другий – укріплення політичної культури, третій – розвитку демократичних засад держуправління, конструктивної опозиції, четвертий – становлення партнерських відносин між гілками влади та п'ятий – підвищення рівня довіри до влади [36, с. 33].

Тому критерій ефективності соцполітики держави у якості елемента правового регулювання – це підвищення соцвідповідальності держави, бізнесу та людини–громадянина за стійкість населення та країни загалом до соціальних змін у країні, до зміни соціально–економічних факторів розвитку, і насамкінець – соціальна безпека.

Тому чинники ефективності нормативно–правового розвитку у питаннях соціальних будуть такі:

- рівень індивідуального добробуту,
- освітньо–професійний рівень,
- стан здоров'я,
- вікова категорія,
- загальнокультурний рівень,
- індивідуальні психо–фізіологічні особливості,
- індивідуальна система цінностей і життєвих пріоритетів.

Інституційні перетворення у свою чергу вимагають: і розширення соціальних зобов'язань держави, і додаткових витрат на врегулювання проблем безробіття, і працевлаштування та перенавчання працівників, які втратили місце роботи через скорочення. У багатьох випадках держава повинна брати на себе

надання послуг транспорту та зв'язку малонаселеним районам, не вигідним бізнесу.

Висновки тут будуть наступні. Розвиток соціальної сфери робить актуальним основне завдання – оновлення чинного законодавства. Загалом ж, не зважаючи на комплексність проведеної роботи стосовно формування нормативно–правової бази реформування системи надання соціалістических послуг на теренах України, законодавець поки ще не створив таку гарну законодавчу основу, яка може належним чином регулювати діяльність соціалістических установ і впроваджувати соціалістическі стандарти, які чітко гарантували б вищу якість самообслуговування.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Інституційні засади державної політики соціального розвитку в контексті взаємодії громадян та держави

Упродовж тривалого часу держава відігравала домінуючу роль у суспільстві. Військовий обов'язок вважався вищим за родинні обов'язки, а виховання дітей було покладено на державну систему. Однак з розвитком лібералізму та глобалізму світова система цінностей змінилася. Держава тепер виконує сервісну функцію, а її головною метою є задоволення потреб громадян. Громадяни звертаються до державних послуг лише тоді, коли це необхідно, і не розглядають державу як важливу частину своєї ідентичності. Вони бачать у ній лише інструмент, який забезпечує їхню безпеку, порядок, освіту та медичну допомогу.

Держава фінансується за рахунок податків, які платять громадяни та, відповідно, якщо громадяни відмовляться від державних послуг, вони зможуть заощадити гроші, але це призведе до зниження якості життя та безпеки суспільства.

Але може бути і інша сторона питання соціально політики: якщо усі відмовляться від благ держави, перестануть вносити платню за послуги і податки, то тоді і може відпасти потреба в державі. У разі відмови від держави акцизи та парафіскальні збори будуть скасовані. Це призведе до зниження цін на товари, оскільки виробники не будуть обкладатися додатковими податками. Відмова від держави є теоретичною ідеєю, яку підтримують анархо-синдикалісти. Вони вважають, що держава є штучним утворенням, яке пригнічує свободу людей. Роберт Нозік у своїй праці «Анархія, держава і утопія» створює

теоретичне підґрунтя поняття держави «нічного сторожа» або «Laissez-faire». Він орієнтується на відомі теорії всезагального добробуту, розроблені разом з моделлю оптимальності Вільфредо Парето. Водночас – якщо громадяни повністю відмовляться від держави, то вони мають створити міні-державу навколо себе. Якщо нема поліції, то ти маєш сам себе захистити від грабежів і насилля. Якщо нема судів, то ти сам мусиш звертатися до третьої сторони при вирішенні певних правових спорів.

Як бачимо, такі думки – щодо скасування держави – не можуть зараз прийняті до уваги через недосконалість людської природи та через необхідність контролювати людське життя через схильність до надмірної свободи та надмірної волі. Тому ми вимушені визнати, що держава виступає у ролі допоміжного інструменту людської життєдіяльності, а її інститути існують для покращення життя громадян і за податки громадян виконують сервісні функції. недосконалість Тому найважливішим елементом відносин між державою та громадянами є прямий контакт між ними. Держава повинна прислухатися до думки громадян, оскільки саме вони є кінцевими споживачами державних послуг і визначають їхню якість.

Прямий контакт між державою та громадянами може здійснюватися через різні канали, такі як вибори, референдуми, громадські слухання, громадські організації та засоби масової інформації. Вибори є найважливішим каналом прямого зв'язку між державою та громадянами, оскільки вони дозволяють громадянам обирати своїх представників у органах державної влади. Референдуми також є важливим інструментом прямого зв'язку між державою та громадянами, оскільки вони дозволяють громадянам безпосередньо приймати рішення з важливих питань. Громадські слухання є ще одним важливим каналом прямого зв'язку між державою та громадянами, оскільки вони дозволяють громадянам висловити свою думку з приводу законопроектів або інших важливих питань. Громадські організації також відіграють важливу роль у забезпеченні прямого зв'язку між державою та громадянами, оскільки вони дозволяють громадянам об'єднуватися для захисту своїх інтересів. Засоби

масової інформації також можуть сприяти забезпеченню прямого зв'язку між державою та громадянами, оскільки вони дозволяють громадянам отримувати інформацію про діяльність держави та висловлювати свою думку з приводу цієї діяльності. Держава повинна прислухатися до думки громадян, оскільки саме вони є кінцевими споживачами державних послуг і визначають їхню якість. Державні послуги повинні відповідати потребам і запитам громадян. Якщо держава не прислухається до думки громадян, це може призвести до того, що державні послуги будуть неефективними і не задовольнятимуть потреби громадян.

Ліберальний концепт Роберта Нозіка виявився неефективним під час Великої депресії в США. Ринкова капіталістична економіка, заснована на принципах лібералізму, не змогла самостійно подолати Велику депресію. Для цього знадобилося втручання держави у вигляді введення виплат по безробіттю та матеріальної допомоги на кожну дитину. Це призвело до переходу до солідаристського типу державного управління, який передбачає більш активну роль держави в регулюванні економіки та соціальному захисті населення. Таким чином, прямий контакт між державою та громадянами є важливим елементом відносин між ними. Держава повинна прислухатися до думки громадян, оскільки саме вони є кінцевими споживачами державних послуг і визначають їхню якість. Ліберальний концепт Роберта Нозіка виявився неефективним, оскільки він не врахував важливості прямого контакту між державою та громадянами.

Після розпаду СРСР в 1991 році Україна перейшла до ліберального розвитку, заснованого на принципах ринкової економіки та обмеженого державного втручання. У 1997 році Указ Президента № 1166/97 визначив основні напрями розвитку соціальної політики в Україні на період 1997–2000 років. Цей указ передбачав лібералізацію економіки, приватизацію та ліквідацію адміністративно–розподільчої системи планування. Серед стратегічних цілей соціальної політики, визначених указом, були:

1. Покращення матеріального добробуту та умов життя людей означає, що держава повинна забезпечити громадянам доступ до таких основних благ, як їжа, одяг, житло, освіта, медична допомога тощо.
2. Забезпечення повної продуктивної зайнятості населення означає, що держава повинна створити умови для того, щоб усі працездатні громадяни мали можливість працювати і отримувати заробітну плату.
3. Підвищення якості та конкурентоздатність робочої сили означає, що держава повинна забезпечити громадянам доступ до якісної освіти та професійної підготовки, щоб вони могли успішно конкурувати на ринку праці.
4. Гарантування та забезпечення прав громадян на працю, соціальний захист населення, освіту, охорону здоров'я, культуру, житло означає, що держава повинна забезпечити виконання конституційних прав громадян, зокрема на працю, соціальний захист, освіту, медичну допомогу, культуру, житло.
5. Переорієнтація соціальної політики на сім'ю, забезпечення прав і соціальних гарантій, що надаються сім'ї означає, що держава повинна надавати особливу увагу сім'ї як базовій одиниці суспільства. Це включає, зокрема, забезпечення гендерної рівності, підтримку сімей з дітьми, захист прав дітей тощо.
6. Забезпечення соціальної підтримки соціально вразливих верств населення означає, що держава повинна надавати допомогу громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах, наприклад, людям похилого віку, людям з інвалідністю, багатодітним сім'ям тощо.
7. Вплив на демографічну ситуацію в напрямку підвищення народжуваності та зниження смертності населення означає, що держава повинна розробляти та реалізовувати заходи, спрямовані на підвищення народжуваності та зниження смертності населення.
8. Значне покращення соціальної інфраструктури означає, що держава повинна інвестувати в розвиток соціальної інфраструктури, зокрема в освіту, медицину, культуру, житло тощо.

Аналізуючи вищезазначене, можна констатувати, що державна політика в Україні в 1997–2000 роках мала найбільший вплив на дві суспільні інституції: сім'ю та трудовий сектор. Ці положення не мали суто юридичного характеру, а були лише доктринальними, направляючими та регулюючими. Відсутність правової точності в таких стратегіях завжди була і є, оскільки вони містять лише загальні тези, які не можуть забезпечити досягнення всіх декларованих цілей. Однак, незважаючи на це, слід враховувати такі стратегії та підзаконні акти, оскільки вони відображають орієнтацію держави в контексті соціальної політики.

У 2000 році в Україні була прийнята Стратегія соціальної політики на 2000–2004 роки, яка визначала основні напрями розвитку соціальної сфери в країні. Ця стратегія була спрямована на створення соціальної держави, яка забезпечує своїм громадянам гідні умови життя. Стратегія містила такі основні напрями:

1. Демографічна політика: підвищення рівня народжуваності та зниження рівня смертності.
2. Сімейна політика: підтримка сімейних цінностей та сприяння розвитку сім'ї як основи суспільства.
3. Дитяча політика: забезпечення сприятливих умов для виховання та розвитку дітей.
4. Соціальна політика щодо соціально незахищених груп населення: забезпечення доступу до соціальних послуг та гарантій для соціально незахищених груп населення.

Реалізація цієї стратегії дозволила Україні досягти деяких успіхів у вирішенні соціальних проблем. Так, у 2000–х роках спостерігалось деяке підвищення рівня народжуваності та зниження рівня смертності. Крім того, держава надала значну підтримку сім'ям з дітьми та соціально незахищеним категоріям громадян. Однак, незважаючи на це, соціальні проблеми в Україні залишаються актуальними. Зокрема, в країні спостерігається низький рівень

народжуваності, високий рівень смертності, бідності та соціальної нерівності. Для вирішення цих проблем необхідні подальші реформи в соціальній сфері.

Після прийняття в 1997 році першої Стратегії соціальної політики в Україні було створено Міністерство праці та соціальної політики на базі колишніх міністерств праці і соціального захисту. Ця реорганізація дозволила розширити повноваження та вплив центрального органу влади в галузі соціальної політики. У 2010 році Міністерство праці та соціальної політики було реорганізовано в сучасне Міністерство соціальної політики.

Розгалужена специфіка проблематики, яку охоплює Міністерство соціальної політики України, вимагає чіткого розподілу повноважень між різними структурними підрозділами. Для цього Міністерство має п'ятнадцять комітетів, які відповідають за певні питання [20]. Така структура допомагає координувати діяльність міністерства і проводити раціональну соціальну політику.

Міністерство соціальної політики України, крім вирішення внутрішньодержавних питань, здійснює також міжнародну діяльність у сфері пенсійного забезпечення. Україна є стороною ряду міжнародних договорів, які регулюють це питання. Ці договори передбачають, що пенсійні виплати громадянам України, які проживають на території інших держав, продовжуватимуться. Таким чином, реалізується принцип солідаризму, відповідно до якого держави беруть на себе зобов'язання забезпечити своїм громадянам соціальний захист, незалежно від того, де вони проживають.

Наприклад, при виїзді громадянина України за кордон, пенсійні виплати продовжуватимуться, коли він перебуває на території держави-учасниці білатерального договору, укладеного з Україною. Це означає, що Україна продовжуватиме виплачувати пенсію цьому громадянину, навіть якщо він буде проживати в іншій країні.

Аналогічно, інші держави, які уклали договори з Україною про соціальне забезпечення, також зобов'язані продовжувати виплачувати пенсії своїм громадянам, які проживають в Україні. Ці договори сприяють захисту прав

громадян України, які проживають на території інших країн [24]. Проблеми соціальної політики України не визначаються лише внутрішньодержавним рівнем, а мають також міжнародний підтекст взаємовідносин. Договори про соціальне забезпечення, які укладає Україна з іншими державами, є одним із прикладів такого міжнародного підтексту. Ці договори сприяють забезпеченню соціального захисту громадян України, які проживають за кордоном.

Соціальна політика України регулюється законодавчою базою, яка визначає права та обов'язки громадян та держави у цій сфері. Конституція України гарантує громадянам право на працю, освіту, медичну допомогу, а також соціальний захист. На основі Конституції було прийнято ряд законів, які регулюють різні аспекти соціальної політики. Серед них наступні Закони України: «Про соціальний захист населення України», «Про пенсійне забезпечення», «Про соціальну допомогу особам з інвалідністю», «Про зайнятість населення».

Мета соціальної політики України полягає у забезпеченні належного рівня життя всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу та матеріального становища. Для досягнення цієї мети держава ставить перед собою такі завдання:

1. Створити багатоманітну економіку з різними формами власності. Це дозволить створити більше робочих місць та підвищити рівень заробітної плати.
2. Створити необхідні умови праці для всіх (e1a.kpi.ua) працівників. Це включає забезпечення безпечних умов праці, дотримання трудових прав працівників та гарантування справедливої оплати праці.
3. Створити підтримку держави для малозабезпечених верств населення. Це включає надання соціальної допомоги, субсидій та інших пільг.
4. Побудувати ефективну систему медицини та охорони здоров'я для населення. Це дозволить забезпечити всіх громадян якісною медичною допомогою та підвищити рівень їхнього здоров'я.
5. Створити конституційні гарантії основних прав особистості. Це включає забезпечення свободи слова, свободи пересування, права на освіту та інші права людини.

Я вважаю, що наявність таких основних характеристик, як рівність можливостей, соціальний захист та соціальна справедливість, створює сильну соціальну державу. Ці питання є актуальними по всьому світу. У багатьох країнах світу створені спеціальні кодекси з соціальних питань, які закріплюють основні принципи та напрями соціальної політики [47].

В Україні не існує спеціальних кодексів з соціальних питань, але соціальна спрямованість держави визначається в інших юридично–правових актах. Наприклад, Закон України «Про відпустки» містить елементи соціальної справедливості. Частина 1 статті 4 цього Закону виділяє додаткові відпустки за роботу зі шкідливими і важкими умовами праці, а також творчі відпустки та відпустки для підготовки та участі у змаганнях [6].

В Україні існує прагнення до соціальної справедливості, яка передбачає, що всі громадяни повинні отримувати від держави рівний рівень соціальних благ.

Міністерство соціальної політики України є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері соціальної справедливості. Міністерство соціальної політики України відповідає за такі сфери, визначені частиною 3 Постанови Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 року № 423 [35]:

- Формування та реалізація державної політики у сфері соціальної політики.
- Соціальний захист населення.
- Пенсійне забезпечення.
- Гуманітарна допомога.
- Державний нагляд у сфері соціального страхування.
- Державне регулювання та нагляд у сфері пенсійного забезпечення.

Реалізація завдань Міністерства соціальної політики сприятиме досягненню соціальної справедливості в Україні та забезпеченню добробуту всіх громадян. Соціальна політика України є результатом симбіозу західноєвропейського впливу та спадку СРСР. Система взаємовідносин

громадянина та держави в Україні не має багаторічного історичного досвіду. Транспарентність та гласність є продуктами сучасної України, де відбулася інституційна розбудова. Створені інституції не є інструментами комунікації держави та громадян, але вони значно полегшують зворотній зв'язок у контексті двосторонніх відносин.

Правова система України орієнтована на забезпечення прав і свобод людини. Це означає, що держава повинна створювати умови для реалізації цих прав і свобод, а також забезпечувати їхній захист.

У сфері соціальної політики це означає, що держава повинна забезпечувати доступ громадян до соціальних благ і послуг, незалежно від їхнього соціального статусу, доходів або інших ознак.

Для цього держава створює різні механізми, які дозволяють враховувати думку громадян при розробці та реалізації соціальної політики. Одним із таких механізмів є створення робочих груп у комітетах Міністерства соціальної політики та у Верховній Раді з залученням представників професійних спілок.

В Україні існують різні механізми комунікації між державою та громадянами в процесі законотворчості. Ці механізми дозволяють враховувати думку громадян при розробці та прийнятті законів.

Одним із таких механізмів є створення робочих груп у комітетах Верховної Ради з питань соціальної політики (ela.kpi.ua) та у Міністерстві соціальної політики за участю представників професійних спілок. Ці групи розробляють законопроекти та інші нормативні акти, враховуючи думку громадян.

Іншим механізмом є петиції. Кожен громадянин має право подати петицію до суб'єктів законодавчої ініціативи – Верховної Ради, Президента та Кабінету Міністрів [27]. Якщо петицію підтримує не менше 25 тисяч громадян, вона розглядається відповідним органом.

Механізми комунікації між державою та суспільством є важливим інструментом законотворчості. Вони дозволяють враховувати думку громадян при розробці та прийнятті законів, що сприяє створенню законів, які відповідають інтересам суспільства.

2.2. Досвід реалізації соціальної політики в Україні

Впровадження соціальної політики в Україні не завжди гарантує виконання державою своїх зобов'язань, що підтверджує практика. У ситуаціях системної економічної кризи соціальна політика часто стикається з обмеженнями через значні витрати на впровадження соціальних програм. В таких умовах роль держави зводиться до мінімального соціального захисту найбільш вразливих верств населення.

Україна переживає високу соціальну вартість реформ, а система соціального захисту виявляється недостатньо ефективною. Розподіл суспільного багатства, збагачення та концентрація матеріальних цінностей у руках обмеженого числа осіб призводять до стрімкого зниження життєвого рівня більшості громадян.

Це свідчить про недосконалість системи оплати праці та податкових механізмів регулювання доходів населення. Сучасна система соціальних пільг недостатньо забезпечує допомогу бідним, одночасно сприяючи зростанню доходів найзаможніших.

Соціальне напруження охоплює ускладнений стан оплати заробітної плати працівників у різних секторах, який зростає з геометричною прогресією. Актуальна практика виконання пенсійного законодавства не встановлює взаємозв'язку між трудовою діяльністю та розміром пенсії за стаж роботи, а також не враховує інтересів у формуванні пенсійного бюджету. Пенсії, що перевищують встановлену межу забезпечення, отримують лише 4% загальної кількості пенсіонерів, залишаючи велику частину з низькими розмірами допомог і соціальних виплат.

Починаючи з 1991 року, система соціального захисту в Україні мала аналогії із колишніми принципами СРСР і базувалася на таких основних принципах:

- забезпечення гарантованої повної зайнятості;
- субсидуванні цін на споживчі товари і послуги, включаючи житло;
- забезпечення громадського здоров'я та надання послуг у сфері освіти та культури безкоштовно чи за номінальними цінами;
- залучення практично всього населення до допомоги із соціального страхування, паралельно з трудовою діяльністю;
- розвинена соціальна інфраструктура підприємств;
- існуванні різних видів натуральної і грошової соціальної допомоги, яку забезпечували державні підприємства.

У період перших років незалежності, внаслідок відсутності досвіду самостійної нормотворчої діяльності, Верховна Рада прийняла ряд законів, які не взаємодіяли між собою і не враховували реальні умови економічного стану того періоду. Законодавчі акти соціальної сфери за 1991–1993 роки виглядали більш ліберальними в порівнянні з радянським законодавством, однак при настанні економічної кризи їх виконання стало все більш неможливим.

Особливо це стало відчутно у низці Законів України: «Про пенсійне забезпечення», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», а також законодавчого встановлення пільг для працівників певних державних сфер (суддів, прокурорів, військовослужбовців, народних депутатів).

Характерні особливості системи соціального захисту протягом перехідного періоду включають:

- спроби не виправданого і необґрунтованого зрівняння пенсійного забезпечення;
- спроби підняття вартості та погіршення якості послуг у сферах освіти, охорони здоров'я та культури;
- відсутність соціального захисту громадян, які працюють на приватних підприємствах на неповний робочий день;

- невирішені питання щодо регресивних виплат у зв'язку з трудовими травмами та професійними захворюваннями;
- неефективне управління коштами бюджетними коштами та відповідними державними органами, що здійснюють соціальні виплати.

Першочерговою ціллю для держави стала необхідність розробити цілісну соціальну політику, що буде тісно взаємодіяти з економічними показниками та фінансовим станом країни. Указом Президента від 24 травня 2000 року №717/2000 «Про Основні напрями соціальної політики на період до 2004 року» вже були визначені умови для формування та реалізації соціальної стратегії, ґрунтуючись на стратегії економічного розвитку та фінансовій стабілізації. Згідно з цим Указом, ключові напрями державної соціальної політики формулювались так:

- подолання загрози скорочення населення та соціальна підтримка інституту сім'ї, жінкам, дітям та молоді;
- вдосконалення соціально–трудових відносин шляхом забезпечення вироблення та реалізації політики доходів для всіх верств населення. для цього необхідно розвивати ринок праці, підтримувати відповідні умови праці та реформувати систему соціального забезпечення.
- здійснення комплексної реформи системи соціального захисту, включаючи реформу соцстрахування та пенсійного забезпечення, розвиток адресної допомоги для вразливих верств населення, удосконалення соціального захисту осіб з інвалідністю, ветеранів та громадян, які постраждали від чорнобильської катастрофи.

Основні пріоритети соціальної політики в Україні включали:

- Підвищення якості життя та продуктивності праці.
- Збалансування доходів населення та забезпечення соціальної справедливості.
- Реформування системи пенсійного забезпечення.
- Надання фінансової допомоги та інших пільг громадянам, які мають обмежені можливості для забезпечення власних потреб.

- Запровадження безкоштовної загальної середньої освіти та розвиток професійно–технічної освіти та вищої освіти.
- Створення нових культурних закладів та заходів.
- Розвиток медичної інфраструктури та надання доступної медичної допомоги.

Було заплановано працевлаштувати не менш як 247 000 незайнятих осіб та залучити до громадських робіт не менш як 94 000 безробітних. Повністю було переглянуто підходи до пільг для малозахищених верств населення, перехід до адресної соціальної допомоги. Було заплановано посилити соціальну захищеність пенсіонерів. Спеціальні розділи були присвячені поліпшенню здоров'я населення й збільшенню тривалості життя, підвищенню освітнього рівня людей і забезпеченню доступності освіти, розбудові загальнонаціонального культурно–інформаційного середовища.

Україна прагне стати соціальною державою, для чого необхідно вдосконалювати соціальну політику, ґрунтуючись на досвіді інших країн і враховуючи специфіку українського суспільства.

Дослідник А. Колот зазначає, що Україна, з огляду на стан економіки та незавершеність розбудови громадянського суспільства, перебуває у ролі країни, яка наздоганяє лідерів у сфері соціального розвитку. Однак це має і свої переваги, оскільки Україна може не повторювати помилок інших країн, акумулювати їхній досвід та досягти прориву в соціальному розвитку. [10, с. 11].

Ці проблеми потребують комплексного вирішення, яке має бути спрямоване на:

- Формування середнього класу, який може стати основою соціальної стабільності та розвитку України.
- Оптимізацію ринку праці, що передбачає створення нових робочих місць, підвищення кваліфікації працівників та їхню відповідність потребам виробництва.
- Створення ефективної системи соціального захисту населення, яка забезпечить мінімальний рівень життя для всіх громадян.

- Реформування пенсійної системи, яка має бути справедливою та забезпечить гідне життя пенсіонерів.
- Розробку та реалізацію ефективної стратегії боротьби з бідністю, безробіттям та стимулювання зайнятості населення.
- Вдосконалення системи оподаткування індивідуальних грошових доходів населення, яка має бути справедливою та заохочувальною.
- Проведення структурної перебудови економіки, яка передбачає створення конкурентоспроможної економіки, що здатна забезпечити зростання добробуту населення.
- Підвищення довіри населення до державних інститутів, що передбачає створення ефективних і прозорих державних структур.
- Удосконалення прогнозування стану загальнонаціональних та регіональних ринків праці, що передбачає створення системи, яка буде враховувати потреби економіки та населення.

Розв'язати ці проблеми можна лише за умови ефективної державної політики, яка буде спрямована на забезпечення соціальної справедливості та створення сприятливих умов для розвитку людини та суспільства.

В умовах перехідного періоду в Україні соціальна політика має бути спрямована на активізацію не лише державних, а й громадянських ініціатив. Як зазначає О. Крентовська, «в дезінтегрованому суспільстві, яким очевидно виступає українське, де інтереси різних груп населення не збігаються, важливим завданням є створення культури соціальних взаємодій (партнерства), ведення переговорів та уміння досягати прийнятних угод із найбільш спірних питань соціальної політики» [27].

Реформування системи забезпечення ринкового розвитку та переорієнтація пенсійного забезпечення є важливими завданнями, але їх недостатньо для забезпечення соціальної справедливості та добробуту населення. Необхідно також створювати на державному та недержавному рівнях умови для реалізації потенціалу громадян, стимулювати їхню трудову та підприємницьку діяльність.

Ринкова трансформація української економіки вимагає підтримки з боку населення. Цю підтримку можна забезпечити, якщо створити умови, які будуть зацікавлювати громадян у реформах та мотивувати їх до активної участі в їх реалізації

Ці умови містять високий рівень особистої свободи, можливість для самостійної економічної діяльності, захист приватної власності та умови для професійної самореалізації.

Система соціального захисту населення у перехідний період повинна включати два види заходів:

- Адаптаційну підтримку для працездатного та робочого населення. Ця підтримка повинна допомогти людям адаптуватися до нових умов ринкової економіки, забезпечити їм соціальний захист у разі втрати роботи, погіршення умов праці тощо.

- Соціально–захисну підтримку для непрацездатного та соціально–слабкого населення. Ця підтримка повинна забезпечити гідний рівень життя людям, які не можуть працювати за станом здоров'я, віком, сімейними обставинами тощо.

До основних напрямів соціальної політики, важливих та перспективних для демократії в Україні, відносяться:

- Розвиток соціально–орієнтованого ринкового господарства. Це означає, що влада повинна забезпечити баланс між свободою підприємництва та соціальним захистом населення.

- Формування потужного середнього класу. Середній клас є основою соціальної стабільності та демократії.

- Утвердження соціальної справедливості, тобто всі громадяни повинні мати рівні можливості для реалізації своїх прав і свобод.

- Забезпечення хорошого життєвого рівня населення. Це означає, що всі громадяни повинні мати доступ до якісних послуг, житла, освіти та охорони здоров'я.

- Регулювання ринку праці. Влада повинна забезпечити зайнятість населення та захист прав працівників.
- Регулювання сімейно–шлюбних відносин, тобто сприяння зі сторони держави зміцненню сім'ї як основи суспільства.

Останніми тенденція в реформування державної політики соціального розвитку є цифрова трансформація. Як зазначає Н.Федірко, базові засади цього процесу було закладено в рамках оцифрування та переведення на електронну форму створених на початку 2000–х років державних реєстрів, які акумулювали дані щодо фізичних осіб, зокрема Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування та Державного реєстру фізичних осіб – платників податків. У 2014 році Пенсійним фондом України запроваджено електронний Реєстр застрахованих осіб, який виконує функцію збереження та подальшого ведення електронних даних на базі централізованих інформаційних технологій. [61]

Перші кроки побудови цифрового соціального захисту було здійснено Міністерством соціальної політики України у 2018 році в рамках проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України», в рамках якого розпочато створення централізованої Інформаційно–аналітичної системи управління соціальною підтримкою населення України (E–SOCIAL). Наступним кроком стало запровадження у 2020 році в рамках реалізації проекту «Цифрова держава» Єдиного державного веб–порталу електронних послуг «Портал Дія», на базі якого передбачається подальше об'єднання всіх державних установ в єдину онлайн–систему. Тож, перспективним для України є подальше використання цифрових технологій для розробки нових цифрових продуктів у соціальній сфері.

2.3. Фінансові засади реалізації державної політики соціального розвитку в Україні

Варто зазначити, що достатній рівень соціального захисту населення є одним із основоположних критеріїв для інтеграції нашої країни до Європейського Союзу.

Проте, соціальний захист і соціальне забезпечення є найбільш видатковими з точки зору зведеного українського бюджету. Більше то, за обсягом вони постійно випереджають охорону здоров'я, освіту й видатки на економічну діяльність.

Тому Україна обрала політику, спрямовану на прийняття саме європейських норм у закони, що дозволить водночас стабілізувати економіку, створити умови юридично–регуляторної бази і змінити соціальну захищеність громадян, з одночасним створенням також високого рівня якості життя.

Поліпшення соціального захисту населення шляхом реалізації ефективних програм сприятиме покращенню життя населення та стабілізації суспільства. Соціальний захист має системний характер, а саме у вигляді встановлених законодавством постійних грошових виплат, компенсацій з державного або місцевих бюджетів та періодичний у вигляді одноразової грошової чи матеріальної допомоги від різних фондів або громадян. Велике значення має і соціальний захист виробників сировини, які створюють споживчі цінності для країни.

Міністерство соціальної політики України безпосередньо формує та реалізує державну політику у сфері праці та соціальної політики, соціального захисту, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, усиновлення та захисту прав дітей, запобігання насильству в сім'ї, соціального захисту учасників та ветеранів війни, зокрема – забезпечення їх психологічної реабілітації, лікування в санаторіях і на курортах, технічної та інших методів реабілітації, забезпечення житлом, надання освітніх послуг, організація

поховання, соціальна адаптація та професійна адаптація військовослужбовців, звільнених зі служби, осіб, звільнених з військової служби. служби в тому числі учасників АТО.

Також нам слід говорити про механізми створення та джерела здійснення соціальних виплат.

Об'єктами і суб'єктами соціальної політики є, з одного боку, державні інститути, з іншого – населення країни, тому слід нам розглядати комплексну систему соціального захисту у якості державного інституту опіки найменш захищеного прошарку населення. Дані умовиводи ми можемо показати у вигляді такого списку, який ми назвемо так: «Система соціального захисту».

Система соціального захисту має такі функціональні ознаки:

- ієрархія рівнів;
- форм виплат;
- інституційні заклади.

До ієрархії рівнів належать наступні: національний, суспільний, корпоративний, муніципальний, індивідуальний. До форм виплат ми відносимо: соціальні виплати, пенсії, соціальні допомоги, пільги, компенсації. Інституційні заклади бувають такими: політичної підсистеми, соціальної підсистеми, організаційної підсистеми, економічної підсистеми, правової підсистеми.

Будуючи соціально–економічну політику на європейський лад, структура соціального захисту повинна складатися з трьох суб'єктів: держава, юридичні особи та громадяни.

А за призначенням заходів формується структура системи соціального захисту, до якої входить:

- соціальні гарантії держави населенню;
- соціальне забезпечення;
- соціальне страхування;
- соціальна допомога.

Так як об'єктами і суб'єктами соціальної політики є, з одного боку, державні інститути, з іншого – населення країни, то слід розглядати комплексну систему

соцзахисту у якості державного інституту опіки найменш захищеного прошарку населення.

Отже, курс України на євроінтеграцію включає до свого складу досягнення сучасних характеристик якості життєвого рівня населення, збільшення ролі держави у регулюванні економіко–соціальних процесів, створення гарної системи соціального партнерства суб'єктів господарювання і органів влади. Джерело фінансування соцзабезпечення – бюджетні й позабюджетні джерела. На рис. 3 ми бачимо види джерел фінансування соцзабезпечення.

Бюджетні видатки, спрямовані на фінансування соціальної сфери, є досить різноманітними, оскільки виконують різноманітну роль у відтворювальному процесі (поточні та капітальні), мають різні джерела фінансування (державний бюджет та місцеві бюджети) та строки здійснення (поточні, середньострокові, довгострокові), а також мають різне призначення — функціональне, відомче, цільове.

Під час здійснення видатків соцпризначення ми виділяємо їхню проміжну і кінцеву мету. Перша – це забезпечення належної організації бюджетних програм у сферах суспільного життя, які забезпечують задоволення індивідуально–колективних потреб громадян. Друга – це здійснення соціальних видатків бюджету для підвищення загального добробуту. Фінансування видатків бюджетів соцпризначення – безповоротне та безоплатне виділення коштів з бюджетів на реалізацію загальнодержавних та місцевих програм у галузях освіти, охорони здоров'я, культури й соцзабезпечення, житлово–комунального господарства – повинно бути спрямоване на забезпечення матеріально–духовно–культурних потреб громадян для підвищення загального добробуту.

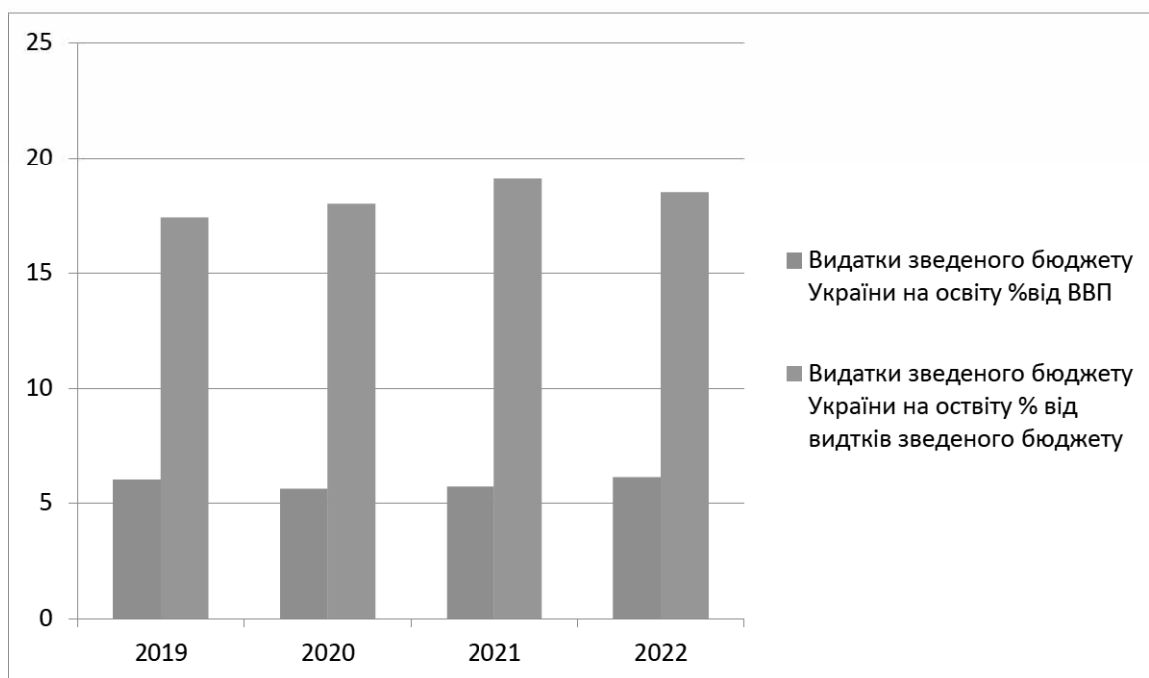

Рис. 2.1 – Динаміка видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення за 2019–2022 рр.

Джерело: дані Міністерства фінансів України.

Відповідно до норм чинного законодавства України, держава має забезпечувати загальні асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 відсотків ВВП за рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів.

Зміни у плануванні видатків місцевих бюджетів на освіту відбулися 2015 року після прийняття Постанови Кабінету Міністрів «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам». За Постановою, освітня субвенція надається місцевим бюджетам для фінансового забезпечення реалізації повноважень у сфері освіти, делегованих місцевими органами. Дана субвенція може виділятися обласним, місцевим, районним бюджетам, бюджетам територіальних громад [36]. 2018 року запроваджено нову формулу, де покладено розрахункову кількість ставок педагогічних працівників, визначену на підставі навчального навантаження, розрахункової наповнюваності класів і навчальних планів.

Плановий обсяг освітньої субвенції у I півріччі 2018 року порівняно з I півріччям 2017 року збільшився на 5,6 мільярдів грн. (18 %). Збільшення освітньої субвенції відбулося в усіх областях, окрім Києва – зменшення

запланованого обсягу коштів на 0,2 мільярда грн. (10%). Водночас фактичне фінансування здійснювалося практично повністю. У розрізі областей у I півріччі 2017–2018 років спостерігалася нерівномірність витрачання коштів освітньої субвенції.

Зростання обсягів касових видатків у I півріччі 2018 року за освітньою субвенцією відбулося в усіх областях – окрім міста Києва, що було спричинено зменшенням фінансування з 1,9 мільярдів грн. у 2017 році до 1,7 мільярдів грн. у 2018 році. Через той факт, що у 2018 році було використано нову формулу розподілу субвенції, дискримінаційну щодо столиці, бо не було враховано низку коригуючих коефіцієнтів, зокрема обсяги муніципальної надбавки до зарплати, необхідність збільшення кількості педагогічних ставок через поділ класів на групи для окремих предметів. У порівнянні з I півріччям 2017 року – у I півріччі 2018 року рівень освоєння коштів субвенції підвищився до 94 %. Найвагомим джерелом фінансування закладів охорони здоров'я були кошти державного бюджету і місцевих бюджетів, а кошти, отримані з інших джерел, – лиш додатковий фінансовий ресурс. Тому головна форма фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я – бюджетне фінансування. Дані за табл. 1, свідчать – найбільше коштів на охорону здоров'я було спрямовано 2013 року як у загальній сумі видатків Держбюджету (12,2 %), так і у валовому внутрішньому продукті – 4,2 %, тоді як 2016–2017 рр. і тепер вже за даними на 2018 рік такий показник було визначено на рівні близько 3,5 % ВВП.

Водночас, сам обсяг ВВП України, наприклад 2016 року, зменшився удвічі, порівняно з 2013 роком, що не дозволяло забезпечити сферу достатніми фінансовими ресурсами. Починаючи з другого півріччя 2018 року проходять структурні зміни, пов'язані з реформами в системі охорони здоров'я: система первинної медичної допомоги базується на сімейних лікарях, а держфінансування здійснюється Національною службою здоров'я. На це у Держбюджеті спочатку було 13 мільярдів грн. Проте запуск реформи НСЗУ відклався до липня 2018 року, тому видатки зменшили до 7 мільярдів грн. Тому медична субвенція, яка спрямовувалася на виплату зарплат медикам зменшилася

з 2 % ВВП до 1,7 %. А утримання приміщень, оплату комунальних послуг лікарень та енергоносіїв було покладено на місцеві бюджети, і видатки склали 0,6 % від ВВП. Але після переведення усієї медицини на нову систему фінансування (після 2021 року) кошти не виділяються у вигляді субвенції місцевим бюджетам, а НСЗУ виділяє їх лікарням за надання послуг.

Отже, ефективність процесу бюджетного фінансування охорони здоров'я з місцевих бюджетів залежить від досконалого та водночас науково обґрунтованого бюджетного планування, де є розрахунок медичної субвенції. Тому заклади охорони здоров'я і забезпечують фінансування поточних видатків на бюджетний період. Кошти медичної субвенції ще йдуть і на капітальні видатки закладів охорони здоров'я, але тільки тоді, коли повністю забезпечені поточні видатки та нема заборгованості за захищеними статтями. Медична субвенція ще може бути спрямована на фінансування заходів з оптимізації мережі закладів охорони здоров'я.

Не зважаючи на значні розміри й тенденцію зростання соцвидатків, багато соцпрограм України фінансується дуже погано. Окремі види соцдопомог не фінансувалися, або їх розміри законодавчо зменшувалися, бо у Держбюджеті не було коштів. Розпорошення державних фінресурсів на різні цілі та економічна ситуація прямо впливають на розмір основних державних соцстандартів (прожитковий мінімум, мінімальна пенсія, мінімальна зарплата).

Аналіз даних табл. 2 показує нам, – розмір мінімальної пенсії України набагато менший за величину вартості мінімального споживчого кошика, покладеного в основу визначення рівня прожиткового мінімуму. Це свідчить про надзвичайно низький рівень соцзахисту населення України.

Видатки на соцстрахування, які фінансуються з державних цільових позабюджетних фондів, становлять велику частку видатків на соцзахист громадян України. Частка цих видатків у ВВП постійно збільшується: за 2012–2019 роки вона зросла з 11 до 17 % ВВП. Соціальні потреби незахищених прошарків населення задовольняються недостатньо. Високий рівень бідності в Україні свідчить про недостатню ефективність підтримки соціально

незахищених категорій населення.

Про факт, що система соцзахисту України не відповідає загальноприйнятим стандартам, свідчить аналіз таких соцстандартів та нормативів, як прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата та мінімальна пенсія.

А тому система заходів соцзахисту й наявні програми соцспрямування не можуть вважатися ефективними засобами зниження рівня або повного подолання бідності в Україні. Це позначає – обсяг соціальних трансфертів, які мають на меті зниження рівня бідності, можна зменшити, коли вони будуть адресними та будуть спрямовуватися саме малозабезпеченим категоріям населення.

Тоді існуватиме потреба проводити аналіз системи наявних заходів соціального захисту і видів соціального забезпечення, аби запровадити механізми, які дадуть соціальну допомогу категоріям населення, яким вона потрібна.

Зменшення видатків на соціальний захист і забезпечення пояснюється передусім знеціненням розміру соціальних допомог, зменшенням величини трансфертів Пенсійному фонду, а також величини житлових субсидій.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

3.1. Виклики та пріоритети формування державної політики соціального розвитку в Україні в умовах війни

Дефіцит фінансових ресурсів, який зберігається і зараз, тягне за собою великі обмеження на реалізацію соцполітики. Тому через неминучу інтегрованість соцполітики у загальну стратегію соціально–економічних перетворень, а також у її розробці ми враховуємо і наявність загроз, впливаючих з соціально–демографічного становища України. Такими загрозами є:

- погіршення демографічної ситуації і генофонду України;
- різке зниження життєвого рівня більшості населення, одночасне посилення майнового розшарування українського суспільства, загострення на основі даних фактів соціальної напруженості, також зв'язок з цим розбіжності інтересів різних груп людей у суспільстві і низької суспільної підтримки економічної політики країни;
 - великий розрив між реальною вартістю робочої сили і фактичною її вартістю;
 - низька платоспроможність населення і такий самий рівень споживання;
 - великий масштаб безробіття, в тому числі – прихованого, «тінізація» та криміналізація зайнятості населення;
 - невелика кількість населення з середніми доходами, яке могло б стати опорою соціально–економічної стабільності держави Україна;

- соціальна незахищеність непрацевдатних і пенсіонерів, поганий стан установ соцсфери, платність та недоступність пересічному громадянину системи охорони здоров'я, освіти, культури, тому – погіршення фізичного та духовного здоров'я особи, сім'ї, суспільства, моральна деградація нації;

- «відтік мізків» України за кордон;

- додатково – повномасштабне вторгнення РФ на територію України.

Саме останній пункт нас цікавить найбільше за визначенням підпункту розділу, але не забуваємо і про інші вищевказані пункти.

Наявність вищезазначених загроз показує вкрай низьку ефективність соціальної політики України, тому і не досягаються її головні цілі та завдання. Довгий час і не думали, що соціальна політика, не працюючи на випередження, на позитивний розвиток суспільно–політично–економічної ситуації, погано впливає на майбутнє держави. Соціальна політика фінансувалася за залишковим принципом та впроваджувалася у вигляді реакції на зміну економічної ситуації.

Факти невеликих економічних зрушень та затяжних криз після них засвідчили однобічність і неповноту позитивних процесів, відтак – і нестійкість всієї соціальної політики, що будувалася під такі процеси. Тому і є потреба в комплексній програмі дій, яка пов'яже макроекономіку з добробутом усіх.

Для визначення належного місця соціальної політики держави в економіці зростання вона, соцполітика, дуже сильно впливає на ріст економіки через такі фактори:

- збільшення суспільного попиту;

- підвищення продуктивності людського капіталу;

- підвищення рівня соцстабільності і водночас поліпшення підприємницько–інвестиційного клімату;

- забезпечення суспільно–корпоративної підтримки усіх заходів, спрямованих на зростання добробуту.

Діяльність держави у соцсфері майже у формі соцзахисту, її розбіжність з іншими складовими соціально–економічної політики, а ще здійснення

економічної політики без потреб соцрозвитку цілком логічно призводять до порушення нормального функціонування економічного життя та соцсфери.

Збільшення доходів пенсіонерів та різних працівників різних сфер відбувається за рахунок фіскального перерозподілу коштів, тому така непродумана соціально–орієнтована політика здійснює негативний вплив на динамічність економічного життя. Напрямо одержаних фіскальним шляхом коштів на лиш збільшення споживчого попиту є повністю не ефективним взагалі та суперечить основним економічним законам, бо цей напрям створює додатний тиск на ринку, який є не готовим відповісти належним та вірним збільшенням пропозиції. Наслідки цієї політики – збільшення імпорту товарів народного споживання (за гарного курсу гривні) і бажання збільшення споживчих цін, що матиме наслідком тенденції до проведення обмежувачої грошової політики.

Перехід до реальної соцполітики буде вимагати пом'якшення обмежень у грошовій політиці, розвитку внутрішнього ринку, підтримки бізнесу України і капіталу для збільшення зайнятості й підвищення доходів громадян. Дані зрушення зв'язані зі зміною експортної моделі зростання, також – диверсифікацією і покращенням структури експорту, збільшенням імпорту інвестиційної продукції. Збереження чинної сприятливої зовнішньо–економічної кон'юнктури покаже фінансування соцвитрат протягом перехідного періоду за рахунок продовження експорту більшої частини продукції.

Тому і узгоджений розвиток соціально–виробничої сфери, використання соцполітики є неможливим без протидії ревальвації гривні й відмови від обмежувачої грошово–кредитної політики. Додатне перенесення частини доходів громадян на примусове нагромадження в рамках – межах поширення страхової системи та ясного введення плати за послуги освіти і охорони здоров'я, буде вести в межах чинної обмежувачої моделі до падіння платоможливого споживчого попиту на ринку держави. Водночас запровадження страхових фінансових схем обов'язково гарно вплине на збільшення інвестиційного попиту. Бо перетворення заощаджень на реальні інвестиції вимагатиме гарного фондового ринку, гарного курсу гривні і водночас належного інвестиційного

клімату. Тому сьогодні примусове збирання коштів до приватних страхфондів позначає додатне вилучення платежів з реального сектора економіки до фінсфери.

Переведення населення з стану пасивних ресурсо–отримувачів соціальної допомоги та усіх коштів у стан активних ресурсо–користувачів всього від держави, мобілізація людського капіталу у якості чинника збільшення віддачі факторів виробництва потребує звернути увагу на список заходів стосовно розвитку людського капіталу України.

Таблиця 2.1 – SWOT–аналіз соціальної сфери України в умовах війни

			Чинники зовнішнього середовища	
			Можливості	Загрози
			<p>Розширення соціального партнерства: Взаємодія між урядом, бізнесом та громадськістю може сприяти більш ефективній реалізації соціальних проєктів.</p> <p>Впровадження інновацій: Використання новітніх технологій та інновацій у сфері освіти та охорони здоров'я.</p> <p>Підвищення ефективності соціальних програм: Постійна оцінка та апгрейд соціальних програм для максимального задоволення потреб населення.</p>	<p>Економічні труднощі: Економічна нестабільність може призвести до скорочення фінансування соціальних програм.</p> <p>Демографічні виклики: Зростаючий вік населення та зменшення робочої сили можуть поставити питання щодо пенсійної системи та медичного обслуговування.</p> <p>Глобальні пандемії: Погіршення ситуації з глобальними захворюваннями може поставити під загрозу систему охорони здоров'я та інші соціальні сфери.</p>
Чинники внутрішнього середовища	Сильні сторони	Широкий спектр освітніх програм: Україна має розвинуту систему вищої та професійної освіти, що забезпечує підготовку кадрів для різних галузей.	Як використати можливості та сильні сторони:	Як використати сильні сторони, щоб протидіяти загрозам:
		Досвід у реформуванні системи охорони здоров'я: Країна веде роботу щодо модернізації системи охорони здоров'я, зокрема за допомогою електронних сервісів та поліпшення	<ul style="list-style-type: none"> – скласти чіткий список переселенців, мобілізованих, військовослужбовців, яким потрібна така допомога; – скерувати наявні фінансові ресурси саме на ці категорії, без можливості розпилення їх на когось іншого; – створити спеціальний Фонд з даних питань, аби лише дані категорії отримували таку допомогу. 	<p>Призначити чесних контролерів за наданням допомоги за призначенням та для уникнення розкрадання</p>

	<p>доступу до медичної допомоги.</p> <p>Активна громадська участь: Зростаюча активність та обізнаність громадськості сприяють виявленню проблем та підтримці соціальних ініціатив.</p> <p>Можливості допомоги переселенцям, військовослужбовцям, мобілізованим, сім'ям, які втратили годувальника в умовах повномасштабної війни.</p> <p>Можливість мобілізації фінансових ресурсів на певні справи – ЗСУ, соціальна допомога</p>		
<p>Слабкі сторони</p>	<p>Низький рівень соціального захисту: Соціальні програми та підтримка можуть бути недостатніми для задоволення потреб найбільш вразливих категорій населення.</p> <p>Корупційні проблеми: Корупція може впливати на ефективність розподілу ресурсів у сфері соціального розвитку.</p> <p>Дефіцит фінансування: Обмежений бюджет може ускладнити розвиток та реалізацію соціальних програм.</p>	<p>Як використати можливості, щоб протидіяти слабким сторонам:</p> <p>Тримати баланс між цільовим призначенням різних категорій коштів, прописувати для всього своє призначення, не передавати на інше.</p>	<p>Як протидіяти слабким сторонам та загрозам:</p> <p>Доручити виконання такого завдання спеціальному фінансовому контролеру.</p>

Джерело: розроблено автором.

Перейдемо тепер до розкриття проблем соціальної політики під час повномасштабної війни.

Соціальна сфера України на початку даного століття була та залишається, з існуванням війни, доволі не стабільною. Цьому сприяли разом внутрішні та зовнішні чинники, що доповнювали один одного; більше того, вони у взаємозв'язках є еволюційно–історичними, мали свій розвиток ще з моменту відновлення незалежності, не стримувалися, не вирішувалися, не були зупинені, змінені певними належними систематичними реформами. Маються н увазі такі чинники, про деякі з них ми згадували ще на початку даного розділу: старіння населення, скорочення чисельності населення, демографічна криза, величезні обсяги зовнішньої трудової міграції та масової міграції через війну (у перші її дні та тижні західні кордони України перейшли приблизно 5 млн. громадян), деградація сільських поселень, їхнє вимирання та старіння їх, високий рівень бідності, низька якість послуг соціальної інфраструктури.

Додатково повномасштабна війна, з 24 лютого 2022 року критично та істотно посилила наявні і показала нові виклики соціальній безпеці і соціальній політиці України. Надмірно критичними для збереження потенціалу для подальшого розвитку соціполітики України постали масові зовнішні міграції населення, величезні обсяги внутрішніх переміщень, втрата дому та робочих місць, зниження рівня доходів громадян, зростання обсягів безробіття, збільшення проблем соціальної вразливості населення та зростання навантаження на слабку соцінфраструктуру України на місцевому рівні.

Соціполітика України має свої особливості, які залишаються незмінними незалежно від політичних, військових, економічних, регіональних умов. Хоч контекст міняється з часом, основні напрями не змінні. Але, проблема у тому, що соціполітика не пов'язується з економічною, тому і нема взаємозв'язку та взаємоконтролю соціальних та економічних рішень. У стратегіях такі питання не розкриваються належним чином, але не можна обмежуватися лиш заявами про пріоритетність інтересі людини для держави.

У скрутних фінансових умовах та в умовах повномасштабної війни соціальна політика відновлення України цілком може йти за двома сценаріями. Перший розглядає універсальну соцполітику, яка обмежується мінімальним соцзахистом, допомогою тим, хто переживає складні обставини (переселенці, сім'ї, які втратили годувальника–військовослужбовця), та тим, хто підтримує країну – підприємці, громадські діячі, волонтери. За цим сценарієм збільшується число людей, які потребують державної підтримки на час відновлення. Це призведе до навантаження на фінансування соцсистеми, що залишатиметься невиконаним через складні фінансові можливості України.

За другим ж соцполітика відновлення України формується узгоджено за різними взаємопов'язаними напрямками, відходячи від об'єднуючої ідеї у якості загального соціального пріоритету розвитку, якою постає підтримка й розвиток інституту родини в Україні. За цим сценарієм певне політичне рішення повинно оцінюватися, як таке, що впливатиме на кожную українську родину. Тому, в умовах соціально–економічної невизначеності та обмежених фінансових можливостей країни буде прикладна ідея, яка дозволить зробити пріоритети у завданнях за різними напрямками державної політики і управляти соцполітикою на основі отриманих результатів.

При цьому інститут родини не є новою ідеєю для розвитку держави. З урахуванням поточних та потенційних ризиків, навколо даної ідеї різні відомства дійсно можуть об'єднуватися для досягнення таких цілей, що могли би передбачити взаємозалежність дій і вагомі соціально–економічні наслідки:

- підтримка батьківства й розвиток сімей для сиріт та батьків без прав;
- надання соцпослуг і соцінфраструктури для сімей з дітьми;
- економічні рішення задля забезпечення зайнятості батьків і рівні умови для їхньої участі на ринку праці.

Досягти бажаного соціально–економічного ефекту навіть за такими можливими результатами виключно зусиль Міністерства соцполітики просто не достатньо. Якщо це розглядати через сутність родини, можна конкретніше визначити завдання, які повинні виконати усі організації. Але формулювання

національної політики не завжди чітко формулюється, ще й занадто фокусується на процесах і операціях, загальному, замість чітких цілей. Визнання законодавчо та суспільно пріоритету інституту родини дозволяє переглянути цілі та завдання усіх національних стратегій, пов'язаних з соціалітикою, визначити додатково очевидно актуальні зараз, не закріплені ніде, у тому числі, для адаптації та формулювання відповідей на соціально–економічні виклики через війну.

Нам необхідно не лише привести своє законодавство до євростандартів, але врахувати екосистему, де приймаються ініціативи й рішення в рамках соціалітикою ЄвроСоюзу. Навіть за наявності кандидатства на членство ЄС Україна враховує внутрішні пріоритети ЄС.

На рівні ЄС формується соціалітикою з обмеженнями за установчими договорами. Оскільки держави–члени Союзу мають свою самостійну соціалітикою, ЄС вже впливає на їхні внутрішні рішення через механізми внутрішнього ринку та базові принципи–цілі ЄС. Україні слід врахувати стратегічні пріоритети ЄС, що визначають внутрішню політику кожного члена ЄС.

У пріоритетах Єврокомісії на 2019–2024 роки є цілі: європейська зелена економіка; відповідь на вимоги та питання цифрової епохи; економіка для людей; зміцнення ролі Європи у світі; просування європейського способу життя у світі й новий поштовх для європейської демократії. Кожен з даних пріоритетів має власні підпріоритети, з конкретизацією їх у детальніших завданнях.

Пріоритет «Економіка, яка працює для людей. Забезпечення соціальної справедливості та добробуту» передбачає роботу над підпріоритетами – європейський стовп соціалітикою, адекватна мінімальна зарплатня, новий порядок оподаткування бізнесу, навички для працевлаштування у цифрову епоху, умови праці на цифрових платформах та розвиток малих та середніх підприємств.

Окремої уваги заслуговує пріоритет для ЄС «Просування європейського способу життя. Захист наших громадян і наших цінностей», а ще й підпріоритети у ролі євростратегії догляду та нового пакту про міграцію і прихисток. Україна вступає у конкуренцію з членами ЄвроСоюзу за робочу силу й людські ресурси,

саме тому дуже важливо оцінити ризики, потенційні наслідки й готуватися до комплексного підходу до соціально–економічного відновлення – в умовах військового стану.

Зараз у нас інститут родини виступає у якості каналу соціально–економічного відновлення, який допомагає знайти вище–рівневі рішення задля забезпечення робочою силою інвестиційних проєктів з відновлення, врегулювання демографічно–міграційних викликів й розвитку малого та середнього бізнесу.

3.2. Стратегічні засади демографічної політики в регулюванні соціального розвитку України

Вплив державної соціально–економічної політики на динаміку відтворювання населення є беззаперечним. З одного боку, сукупність розподільно–перерозподільних процесів водночас прямо–опосередковано впливає на репродуктивну динаміку суспільства, позначає фактичну й очікувану тривалість життя, з одночасним детермінуванням природного руху населення, з іншого – параметри бюджетно–податкової політики виступають детермінантами внутрішньої й зовнішньої міграції за концепцією Чарльза Тібу.

Важливий елемент соціально–економічної політики держави – детермінація прожиткового мінімуму. У нашій державі його визначають окремо для працездатних, дітей віком до шести років, віком від шести до вісімнадцяти років, а також для осіб з втратою працездатності.

Через важливість демографічної складової людського капіталу, соцполітика повинна враховувати таке:

- під час формування основних напрямів соцполітики держава повинна врахувати водночас забезпечення матеріального добробуту громадян та сприяння відтворенню населення відповідної кількості й якості. Останнє

завдання, яке належить до сфери загальнонаціональних інтересів, не може бути оцінене самими громадянами;

- є велика потреба у розробці цільової стратегії забезпечення підтримки демографічного розвитку України, повинної включати чіткий аналіз сучасного стану і перспектив розвитку демографічно–трудоресурсного потенціалу й визначати пріоритети–інструменти покращення ситуації в демографічній сфері;

- слід враховувати об'єднання зусиль наявних та розроблених нацпрограм, концепцій і стратегій соціально–демографічного спрямування, побудова моніторингу їх виконання й координації для уникнення повторення заходів різноманітних програм й розпорошення коштів, які виділяються для розв'язання проблеми збереження демографічно–трудоресурсного потенціалу України;

- через низький рівень демографічного відтворення ми повинні думати про багатодітні родини для забезпечення молодому поколінню рівноправного доступу до освіти, до медичного обслуговування, до профпідготовки, що дозволяє формувати людський капітал, що буде відповідати потребам перетвореної економіки України.

Фіскальна політика у сфері видатків, які спрямовуються на покращення демографічної політики (заохочення для родин, які мають одну дитину та планують народити ще дітей, покращення життєвих умов для них, направлення коштів у несприйнятливих для життя райони або ж бідні райони» це саме стосується бідних родин, незабезпечених, малозабезпечених) мусить спрямовуватися на оптимізацію пропорцій покриття пріоритетних статей, які забезпечували б повний приріст ефективності залучення усіх виробничих факторів, з одночасним підвищенням суспільного добробуту та досягненням стану демографічної стійкості.

Заходи публічного адміністрування у частині управління видатками з позицій продуктивності виступають елементом соціально–економічної політики

України у всіх фазах господарського циклу, але водночас набувають ясного значення у процесі депресії, рецесії та посткризової ревіталізації.

Доцільним ми бачимо розгляд множинних залежностей в такому ланцюгу: фінансування та продукування суспільно–значимих послуг – генерування інтелектуального капіталу – підвищення добробуту населення, досягнення демографічної стійкості й водночас економічного зростання.

Формування стратегії демографічної стійкості являє собою розробку убудованих механізмів гарної протидії усім викликам сучасності. Зараз ми маємо загрозу демографічній стійкості планетарного характеру – ковід – та місцевого характеру – війна РФ з Україною. Саме через відкриті кордони, як є сумно не звучить та як смішно би не казали ми так, дана ознака глобалізму сприяла поширенню COVID–19.

Локальний спалах коронавірусу, вперше офіційно визнаний владою Китайської Народної Республіки в грудні 2019–го року, вже за кілька місяців перетворився на глобальну загрозу виживання людства. Хоча питання дане по суті не стосується дослідження (і не торкається навіть частково), ми кажемо, що квестія медичної безпеки зв'язується безпосередньо з феноменом стійкості – демографічної та водночас загально–економічної і стає доволі надзвичайно актуальною. За результатами трьохрічної пандемії ми однозначно можемо сказати, що пандемія жорстко і навіть жорстоко вплинула на демографічну ситуацію в країні – не просто через вимушену ізоляцію всіх, не кажучи про хворих, а й наслідком стало все, що кожен з нас став просто мінливим та боязким щодо будь–якої дрібної хвороби, не кажучи вже про сам ковід, такий, що змінюється та мутує щомісяця. Ми перестали дбати про родину, дбали про себе, побоювалися усього, як то було в Середньовіччі – і от почали вироджуватися морально, інтелектуально та в дечому фізично – через постійні вакцинації неясного походження, що треба було вколювати в себе чи не кожні два місяці. Про яку розбудову родини та планування дітей тут могла бути мова? Що вже казати про велику кількість смертей через ковід, коли навіть близьким не давали можливості належно попрощатися з померлими через цю хворобу.

Перейдемо до питання війни. Звісно, вона забирає життя багатьох, калічить багатьох, робить інвалідами, поширює військовий синдром у військовослужбовців. Не забуваємо і про еміграцію більшості населення з України у перші дні та тижні війни, чому і маємо додаткове погіршення демографічної ситуації в Україні.

Як можна вирішити таке питання? Звісно, ми не можемо піти на компроміс з агресором, бо він може напасти на нас знову. Просто нам слід заохочувати створювати родини, створювати належні умови життя для кожного, проводити реабілітацію військових, допомагати цивільним.

3.3. Інструменти регулювання зайнятості в реалізації державної політики соціального розвитку в Україні в умовах війни

Головною завжди, особливо під час війни, повинна бути політика на ринку праці. Донедавна підтримка рівноваги на даному ринку забезпечувалася завдяки вимушеним відпусткам, заборгованості з виплати зарплати, невідповідності винагороди за виконану роботу. Через посилення фіскальної політики і у зв'язку зі здійсненням заходів щодо зменшення рівня «тонізації» економіки в умовах війни ми маємо на практиці поступове згортання числа «тіньових» робочих місць, що і угострює проблему підвищення законної зайнятості.

Не забуваймо і такий факт: війна росії проти України є причиною масового переміщення працездатного населення за кордон та в межах України, що не може не бути руйнуючим фактором для економіки взагалі й окремих її складових. Зараз же рівень безробіття, пов'язаного з припиненням чи обмеженням роботи підприємств, установ, організацій є доволі великим – багато випадків вимушених звільнень або за власним бажанням, призупинення трудових договорів на період дії воєнного стану через неможливість працівника з певних причин прибути на робоче місце, простій роботи, мала кількість робіт. Дані факти свідчать про

нагальну потребу формування ефективної державної політики у сфері зайнятості, дійсної моделі протидії безробіттю й розширення програм сприяння працевлаштуванню. Тому питання державної політики у сфері зайнятості є завжди актуальними та потребують швидкого вирішення.

Вторгнення Росії в Україну суттєво загостило економічні, політичні й соціальні кризові явища у нас. От і є один такий виклик – збільшення безробіття. Б. Данилишин вказує таке: «Рівень безробіття в Україні сягає рекордних 30 % від числа економічно активного населення. Війна зруйнувала мільйони робочих місць українців. Це негативно впливає на продуктивність економіки на її здатність генерувати валовий внутрішній продукт, супутні податки до державного бюджету» [67].

За останніми даними Світової організації праці, через наявність військової агресії в Україні було втрачено орієнтовно 4,8 мільйони робочих місць. Порівняно з минулим роком показник збільшився утричі. Як повідомляє заступниця міністра економіки Т. Бережна, «натепер у Державній службі зайнятості є 31 тисяча вакансій (минулого року їх було приблизно сімдесяти тисяч) – на одне робоче місце претендують вісім офіційно зареєстрованих безробітних (торік – близько чотирьох)» [68].

Політика державна тут повинна спрямовуватись на розробку економічних механізмів заохочення роботодавців до створення нових робочих місць для молодого покоління та тих, хто втратив роботу. Слід повністю перероблювати систему професійної підготовки і збільшення якості й кваліфікації робочої сили у відповідності до структурних змін, властивих перехідній економіці.

Політика України стосовно регулювання ринку праці має більше враховувати інтереси сегментів даного ринку. Для осіб, з особистим підсобним господарством, розмір зарплатні відіграє менш важливу роль, аніж додаткові переваги офіційної зайнятості. Для літніх працівників має велике значення збереження профналежності, а молодь орієнтується більш на збільшення доходу. А водночас необхідними виступають заходи стосовно консолідації ринку праці, знищення більшості його внутрішніх обмежень, а саме – збільшення трудової

мобільності, забезпечення прозорливості трудових відносин, відкритості ринку праці для справедливої конкуренції, витіснення його «тіньових» сегментів та негрошових стимулів.

Українська політика зайнятості населення має основу на принципах:

- головності забезпечення повної, продуктивної й вольно обраної зайнятості у процесі реалізації активної державно–соціально–економічної політики;
- відповідальності державних механізмів за формування й реалізацію політики у сфері зайнятості населення;
- забезпечення рівних можливостей громадян у реалізації конституційного права на працю;
- сприяння ефективному та належному використанню трудового потенціалу й забезпечення соцзахисту населення від безробіття [50].

Сьогодні, ясна річ, ми маємо перед собою нагальне питання затвердження нових принципів державної політики у сфері зайнятості відповідно до викликів військового часу. Але, як вказує В.О.Ковач, «складність затвердження нових принципів політики зайнятості обумовлена, з одного боку, інертністю суспільної свідомості, консерватизмом господарників та управлінців, а з іншої – уявленням про можливість переходу до ринкового механізму автоматично вирішувати проблеми, які накопичилися у минулому та які виникли сьогодні, у сфері зайнятості» [63].

Насамкінець консолідація ринку праці взаємозалежить від усунення його структурних диспропорцій. Ключову роль в розв'язанні даної стратегічної проблеми відіграє система освіти. Сьогодні вона орієнтується на академічне удосконалення, але не на забезпечення зайнятості, не на розширення кар'єрних можливостей випускників, не на сприяння структурним перетворенням в економіці, не на ефективне використання бюджетних коштів, не на задоволення платоспроможного попиту підприємств та сімей на освітні послуги. Невраховування потреб суспільства обумовило диспропорції у системі

профосвіти, а особливо – перетворення ряду вищих навчальних закладів на своєрідні «центри з підготовки майбутніх безробітних».

У вищих навчальних закладах слід змінити структуру підготовки кадрів на користь спеціальностей, які визначають науково–технічний прогрес та матимуть у майбутньому попит на ринку праці. Важливо теж готувати кваліфіковані робочі кадри і спеціалісти середньої ланки у якості фундаменту суспільної стабільності у майбутньому.

Зараз перед нами постає завдання розробки якісно нової державної політики у сфері зайнятості. Без такого ми не зможемо змінити ситуацію на ринку праці, ще забезпечити соціальну стабільність, ще зберегти та розвинути людей і сприяти відновленню України. Тому істотну увагу ми повинні приділити вибору засобів та механізмів регулювання зайнятості, заходам централізації–децентралізації у сфері зайнятості, необхідності зміни загальної концепції державно політики в сфері зайнятості.

Тому нещодавно питання формування гарно працюючої державної політики в сфері зайнятості постали предметом дискусій з–поміж науковців, експертів, практиків. Водночас особливо наголошуємо, що в умовах зовнішніх викликів найбільш дієвий інструмент стабілізації економіки й особливо ринку праці – державна політика створення робочих місць. Бо, як вказує Б. Данилишин, «для пошкодженої війною економіки цінність створення нових робочих місць матиме набагато вище інституційне значення, аніж судові, правоохоронні, антикорупційні, банківські реформи. Проведення подальших ринкових реформ не матиме успіху в країні, громадяни якої залишаються масово безробітними з доходами в рази нижчим, аніж в сусідніх країнах, з посттравматичним синдромом пережитої війни» [67].

Для досягнення мети збільшення рівня продуктивного використання людського потенціалу України слід проводити наступні заходи:

- суттєво зменшити податковий тиск на фонд зарплатні;
- привести рівень оплати праці у відповідність до кількості–якості праці;

- стимулювати попит на робочу силу, за рахунок малого підприємництва;
- регулювати пропозицію робочої сили на трудовому ринку;
- регулювати процес вивільнення працівників, реалізовувати принципи соціального партнерства на трудовому ринку;
- стабілізувати фінансове забезпечення політики зайнятості;
- стимулювати гнучкі форми зайнятості;
- розвивати самозайнятість населення.

Так як існуюча система соцзахисту безробітних є не прийнятною, держава повинна запровадити адресні принципи надання допомоги, що повинні передбачати об'єктивну перевірку реальних доходів її отримувачів задля ефективного використання наявних та водночас обмежених ресурсів. Доцільним буде розширення можливості отримання безробітним одноразової цільової грошової допомоги на відкриття власної справи в рахунок належних йому майбутніх виплат з безробіття.

В умовах чинного воєнного стану й інтеграції до ЄС одні з найголовніших завдань держави – формування стабільного й ефективного ринку праці й, відповідно, формування, реалізація якісно нової державної політики у сфері зайнятості населення.

В контексті майбутньої відбудови України після війни саме зайнятість постане одним з чинників забезпечення зростання економіки. Зайнятість населення є важливим показником, який впливатиме завжди на рівень життя громадян і забезпечуватиме добробут кожного з громадян.

Проблема зайнятості – одна з найважливіших соціально–економічних проблем. Різноманітні виклики сьогодні вимагають розробки вже нової державної політики у сфері зайнятості, що дозволить забезпечити соцстабільність, зберегти та розвинути людські ресурси й сприяти відновленню України. Також істотної уваги треба і для питання вибирання засобів та механізмів регулювання зайнятості, заходам централізації та децентралізації в сфері зайнятості, інструментам стабілізування ринку праці.

Належний рівень соцзабезпечення й соцзахисту населення виступає своєрідним індикатором людського виміру політики. Пріоритетне значення для соціально–демократичної держави має характер суспільного відтворення людини у багатогранному, самодіяльному, самореалізованому аспектах. Соцпрограми і проекти, що втілюються за допомогою соцстратегії, мають відповідати вимогам суспільства й ринковим реформам.

Реалізація принципу гуманізму в існуючих демократичних державах та державах перехідного типу, особливо – Україні, буде запорукою розв’язування проблем у соцсфері.

Пріоритетний напрямок реформ – зміна політики доходів, що передбачатиме соцзахист працюючих громадян. Це не лише дозволяє підняти загальний рівень життя населення, а й сприятиме мотивації економічної активності й зайнятості, зменшенню патерналістських–патріархальних настроїв, формації необхідних надходжень до фондів соцстрахування й бюджетів, всіх без виключень. Дальший розвиток системи соцзахисту українських громадян повинен включати в себе продовження реформування пенсійної системи, підвищення якості та чіткої направленості соцдопомоги за відповідними адресами.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній магістерській роботі здійснено обґрунтування пріоритетів удосконалення державної політики соціального розвитку для України. На основі проведеного дослідження сформовано такі висновки:

1. Досліджено зміст соціального розвитку та державної політики щодо його забезпечення, в результаті чого зроблено низку висновків. Соціальний розвиток – це процес поліпшення якості життя та благополуччя населення в суспільстві. Цей термін охоплює різноманітні аспекти, включаючи економічний, культурний, освітній, медичний та інші аспекти соціального життя. Соціальна держава — це концепція політичної та економічної системи, в якій держава взяла на себе відповідальність за забезпечення соціального благополуччя своїх громадян. Принципами соціальної держави можна вважати принципи загального добробуту, соціальної справедливості, солідарності, субсидіарності, соцбезпеки. Функціями соціальної держави є захисна, стимулююча, інтегративна, інвестиційна, соціального контролю. Метою діяльності держави зменшення диференціації між населенням, разом із забезпеченням інтересів різних соціальних груп. Кожен член суспільства повинен бути захищеним від негативних проявів, відчувати підтримку з боку держави за будь-яких умов. Основними елементами соціального розвитку є сфери освіти, здоров'я, зайнятості, соціальна справедливість, культурний розвиток, житло та інфраструктура, екологічна стійкість, а також участь громадян у забезпеченні своїх прав. Успішний соціальний розвиток вимагає комплексного підходу та співпраці між державою, громадянським суспільством та бізнес-структурами.

2. Проаналізовано нормативно-правову базу державної політики соціального розвитку, що дало змогу встановити наступне. Важливий міжнародний акт, що визначає засади державної політики соціального розвитку – Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, який зобов'язує держави забезпечувати рівне для чоловіків та жінок користування даними правами. Важлива роль у захисті соціальних прав людини належить

МОП, її деклараціям та конвенціям, спрямованим на вдосконалення національного права соціального захисту, зокрема у сфері соцзахисту – конвенції № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення, № 118 про рівноправність у галузі соціального забезпечення, № 157 про збереження прав у галузі соціального забезпечення. Також згадуємо і Європейську соціальну хартію, яка передбачає створення міжнародного організаційно–правового механізму захисту соцправ. Нормативно–правову базу з питань соцрозвитку в Україні можна розподілити на такі групи: 1) у сфері праці і соцзахисту населення (Конституція України; Кодекс законів про працю; Закони України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)»; «Про зайнятість населення»; «Про біженців»; «Про іміграцію»; «Про прожитковий мінімум»; «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» та ін.); 2) у сфері житлово–комунальних послуг (Житловий кодекс України; Закон України «Про житловий фонд соціального призначення»; Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток»); 3) у сфері охорони здоров'я (Закони України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я»; «Про охорону праці»; Закон України «Про інформацію»; «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»; «Про захист населення від інфекційних хвороб» та ін.); 4) у сфері освіти (Закони України «Про освіту»; «Про наукову і науково–технічну діяльність»; «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»; «Про вищу освіту» та ін). Нормативно–правове регулювання у сфері соцрозвитку – один з механізмів реалізації основних цілей і задач щодо соцполітики держави. Але мала ефективність або ж її відсутність щодо роботи на практиці юридично–правового механізму регулювання соцрозвитком призводить до недієвості нових спроб регулювання соцпроцесів на різних рівнях. Законодавча база соціальної політики в Україні теж повинна бути змінена і мати дієвіші закони. Наявні закони слід доопрацювати.

3. Здійснений аналіз моделей державної соціальної політики показав, що модель соціальної політики конкретної держави повинна враховувати звичаї цієї

держави, її історію, економічний і політичний устрій, сформовану систему господарювання, культурні традиції тощо. Нами досліджено континентальну модель, англосаксонську, скандинавську та південноєвропейську. Із зарубіжних моделей змішаної соціальної політики та соціальної стратегії для України корисною вбачається соціал–демократична модель. Модель соціальної політики української держави має представляти собою симбіоз лібералізму та соціальної орієнтації. Перший дає можливість в умовах відсутності достатніх фінансових коштів у держави створити умови для самореалізації і самозабезпечення економічних суб'єктів. Друга складова передбачає формування раціональної системи соціального захисту населення. В умовах соціально–ринкової трансформації держава має виступити соціальним амортизатором перетворень і одночасно проводити активну соціальну політику на нових, адекватних ринковим вимогам засадах.

4. Здійснено аналіз практики та результатів формування та реалізації державної політики соціального розвитку в Україні, в результаті чого з'ясовано, що після прийняття в 1997 році першої Стратегії соціальної політики в Україні було створено Міністерство праці та соціальної політики, яке у 2010 році було реорганізовано в сучасне Міністерство соціальної політики. Воно відповідає за такі сфери, як: формування та реалізація державної політики у сфері соціальної політики; соціальний захист населення, пенсійне забезпечення, гуманітарна допомога, державний нагляд у сфері соціального страхування, державне регулювання та нагляд у сфері пенсійного забезпечення. Мета соціальної політики України полягає у забезпеченні належного рівня життя всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу та матеріального становища. У 2000 році в Україні була прийнята Стратегія соціальної політики на 2000–2004 роки, яка визначала основні напрями розвитку соціальної сфери в країні. Ця стратегія була спрямована на створення соціальної держави, яка забезпечує своїм громадянам гідні умови життя. Останніми тенденція в реформування державної політики соціального розвитку є цифрова трансформація. Перші кроки побудови цифрового соціального захисту було здійснено Міністерством соціальної

політики України у 2018 році були спрямовані на створення централізованої Інформаційно–аналітичної системи управління соціальною підтримкою населення України (E–SOCIAL). Наступним кроком стало запровадження у 2020 році в рамках реалізації проекту «Цифрова держава» Єдиного державного веб–порталу електронних послуг «Портал Дія».

5. Для обґрунтування пріоритетів державної політики соціального розвитку в Україні здійснено нами визначення загроз подальшого розвитку, серед яких: погіршення демографічної ситуації і генофонду України; різке зниження життєвого рівня більшості населення; великий розрив між реальною вартістю робочої сили і фактичною її вартістю; низька платоспроможність населення і такий самий рівень споживання; великий масштаб безробіття, в тому числі – прихованого, «тінізація» та криміналізація зайнятості населення; невелика кількість населення з середніми доходами, яке могло б стати опорою соціально–економічної стабільності держави Україна; соціальна незахищеність непрацевдатних і пенсіонерів, поганий стан установ соціальної сфери, платність та недоступність пересічному громадянину системи охорони здоров'я, освіти, культури, тому – погіршення фізичного та духовного здоров'я особи, сім'ї, суспільства, моральна деградація нації; «відтік мізків» України за кордон; додатково – повномасштабне вторгнення РФ на територію України. Нами здійснено SWOT–аналіз соціальної сфери України в умовах війни, який дозволило зробити висновок, що для того, щоб керувати нашими зовнішніми та внутрішніми чинниками, Україні необхідно:

- скласти чіткий список переселенців, мобілізованих, військовослужбовців, яким потрібна така допомога;
- скерувати наявні фінансові ресурси саме на ці категорії, без можливості розпилення їх на когось іншого;
- створити спеціальний фонд з даних питань, аби лише дані категорії отримували таку допомогу.
- призначити чесних контролерів за наданням допомоги за призначенням та для уникнення розкрадання

- тримати баланс між цільовим призначенням різних категорій коштів, прописувати для всього своє призначення, не передавати на інше.
- доручити виконання такого завдання спеціальному фінансовому контролеру

Пріоритетними завданнями державної соціальної політики України в умовах війни слід проголосити: регулювання зовнішніх міграцій населення й одночасне створення стимулів для повернення наших емігрантів, посилення соціальної захищеності переселенців, збереження й розвиток соцінфраструктури. Мається на увазі покращення якості освітніх послуг, активізація процесів посилення єдності суспільства, відновлення стійкості охорони здоров'я, вирішення проблем житлового забезпечення переселенців, збільшення ефективності функцій системи соціпідтримки населення, формування банків й раціональне використання комунального, соціального та службового житла, зменшення загроз демографічних диспропорцій розвитку областей й територіальних громад.

Пріоритетними завданнями розвитку соціальної інфраструктури України ми проголошуємо: розвиток освітньої інфраструктури громад та територій, покращення якості освітніх послуг й усилення суспільної єдності (в сенсі патріотизму, інтеграції переселенців, освітній реабілітації воїнів); поновлення стійкості системи охорони здоров'я через розгортання мережі госпітальних округів за територіальною специфікою та потребами населення, створення координаційних центрів задля відстеження й розподілення пацієнтів, покращення ресурсної підтримки поліклінік та лікарень в громадах, використання потенціалу переселенців задля подолання кадрового «голоду» у галузі; вирішити проблеми житлового забезпечення їх, збільшення ефекту функцій системи соціпідтримки населення, покращення територіального розміщення об'єктів соціпідтримки населення за зростання попиту на соціпослуги; формація банків та належне використання комунального, соціального та службового житла; зменшення можливості загроз демографічних диспропорцій розвитку областей й територіальних громад з урахуванням

особливостей їх демографічного розвитку та розселення населення після війни в регіонах України.

В умовах воєнного стану та інтеграції до ЄС одні з найголовніших завдань держави – формація стабільного й ефективного ринку праці і формування, реалізація нової державної політики у сфері зайнятості населення. В умовах повоєнної відбудови України саме зайнятість буде одним з чинників забезпечення економічного зростання. Зайнятість населення виступає доволі важливим показником, який впливатиме на рівень життя громадян й забезпечує добробут кожного.

Узагальнюючи, дослідження державної політики соціального розвитку є важливим інструментом для створення та вдосконалення програм та стратегій, спрямованих на поліпшення якості життя громадян і створення стійкого, справедливого суспільства. Соціальну політику станом на зараз ми розглядаємо як поліфункціональну систему, яка може забезпечити соціально–економічний розвиток країни через активацію людського капіталу й максимальної реалізації його внутрішнього потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights Quarterly. 1987. Vol. 9. № 2. P. 122–135.
2. Welfare state. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/common-good>
3. Welfare state. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/welfare-state>
4. Welfare State. ScienceDirect. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/economics-econometrics-and-finance/welfare-state>
5. Амоша О.І. Соціальна відповідальність держави за людським та соціальним розвитком. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/2909/1/Amosha.pdf> (дата звернення 19.02.2023)
6. Баймуратов М. А., Костей В. С. Роль територіальних громад в забезпеченні населення мінімальними соціальними стандартами. *Актуальні проблеми політики*. 1997. Вип.1–2. С. 79–81.
7. Болотіна Н. Б. Міжнародні стандарти соціальних прав та напрямки їх запровадження в (dspace.univd.edu.ua) юридичну практику України. Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: матеріали Наук.–практ. конф. (12 берез. 2004. м. Київ) Київ : КЮІ МВС України, 2004. Ч.2. С. 9–16. 48. Карпачова Н. Міжнародні стандарти у галузі прав і свобод людини та проблеми їх реалізації в Україні. *Право України*. 2009. № 4. С. 4–21.
8. Бондаренко С.М., Касич А.О. Використання концепції загального управління якістю (TQM) в органах місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1029> (дата звернення 19.02.2023)

9. Борисенко К. В. Міжнародно–правові стандарти соціального захисту сімей з дітьми. Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: матеріали I Міжнар. наук.–практ. конф. (25–26 квіт. 2013. м. Київ) Київ : Ніка–Центр, 2013. С. 495–500.
10. Верланов С. Стандарти соціально–економічних прав людини у інтерпретації Європейського комітету соціальних прав. *Право України*. 2007. № 10. С. 23–27.
11. Волкова О. Соціальна правова держава як важливий етап у розширенні свободи особи. URL : <http://www.viche.info/journal/2425/> (дата звернення 19.02.2023)
12. Галіцина Н. В. Основоположні (теоретичні) засади концепції «соціальна держава». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. Вип. 10–1(1). С. 100–108.
13. Гафарова К. Е. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні. *Академічний огляд*. 2011. № 1(34). С. 25–31.
14. Гітис Т.П., Чемерис Є.Т., Антонова В.І., Носаньова А.С. Дослідження сучасного рівня соціального захисту населення в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1 (59). С. 116–122. DOI: 10.12958/1817–3772–2020–1(59)–116–122 (дата звернення 19.02.2023)
15. Глобальна соціальна політика: Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту / [Б. Дікон, М. Халс, П. Станс]. Київ : Основи, 1999. 346 с.
16. Гуменюк І. Сучасні проблеми базового соціального стандарту. *Право України*. 2008. № 3. С. 118–121.
17. Добрянський С. П. Актуальні проблеми загальної теорії права людини. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України. Серія I : *Дослідження та реферати*. Львів : Астрон, 2006. Вип. 10. С. 105–110.
18. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права: академ. курс : підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

19. Запара С. І. До питання про сутність соціального міжнародного стандарту. Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: тези доп. і наук. повідомлень учасників III Міжнар. наук.–практ. конф. (7–8 жовт. 2011. М. Харків). Харків : Кроссроуд. 2011. С. 443–447.
20. Захаров Б. Є. Дотримання економічних, соціальних та культурних прав в Україні. Харків : *Права людини*, 2009. 394 с.
21. Іванова О. Соціальна політика. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2012. 808 с.
22. Квітка А.В. Роль соціальної політики у розвитку людського потенціалу. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2015/46.pdf (дата звернення 19.02.2021)
23. Кір'ян Т. Шаповал М., Вітер В. (esnuir.eenu.edu.ua) Світовий досвід застосування соціальних стандартів. (textarchive.ru) *Соціальний захист*. 2006. № 11. С. 66–73.
24. Колот А. М. Генезис соціальної політики під впливом глобалізації економічних відносин. *Україна: аспекти праці*. 2008. № 1. С. 3–11.
25. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 19.02.2023)
26. Концепція соціальної держави України. Проект Закону України від 02.04.2008 № 2312. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF1S800A> (дата звернення: 01.12.2023).
27. Крентовська О. П. Державно–суспільний характер соціальної політики в умовах старіння населення. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Krentovska.pdf (дата звернення: 12.01.2020).
28. Крусян А. Р. Україна як соціальна держава: концептуальні положення та

- конституційно–правові реалії. *Актуальні проблеми політики*. Одеса: Фенікс, 2012. Вип. 44. С. 35–47.
- 29.Лєскова Л. Ф. Соціальний захист як необхідний елемент функціонування держави в умовах ринкової економіки. URL : <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/> (дата звернення 19.02.2023)
- 30.Лисюк І. І. Соціальні норми у державно організованому суспільстві. *Держава і право*. Юрид. і політ. науки. Вип. 53. Київ, 2011. С. 77–84.
- 31.Лопушняк Г. С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.
- 32.Ляхівненко С. М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. *Держава і право*. Юрид. і політ. науки. Вип. 51. Київ, 2011. С. 629–636.
- 33.Макаров К.А. Соціальна держава: поняття. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2011/10.pdf (дата звернення: 01.12.2023).
- 34.Матусяк С.В. Чинники соціального розвитку та ефективної реалізації соціальної політики. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 5. Т. 2. С. 56–59. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_2/056-059.pdf (дата звернення 19.02.2023)
- 35.Михненко А., Щур Н. Світові моделі соціальної політики: уроки для України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2011. Вип. 2. С. 219–227.
- 36.Мних М.В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. *Український соціум*. 2015. № 3 (54). С.114–124.
- 37.Моторнюк У.І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. *Економіка та держава*. 2016. № 12. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2016/7.pdf (дата звернення 19.09.2023)
- 38.Основні принципи соціальної держави. Олексій Харченко. URL: <https://kharchenko.media/2012/04/18/osnovni-prinstipi-sotsialnoyi-derzhavy/> (дата звернення: 01.12.2023).

- 39.Панкевич О. З. Соціальна держава та права людини «другого покоління» (загальнотеоретичне дослідження): монографія. Львів : Астрон, 2006. 175 с.
- 40.Прилипко С. М. До питання соціальних прав людини. *Держава і право*. 2008. Вип. 40. С. 271–277.
- 41.Про Глобальні цілі. URL: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili> (дата звернення 19.09.2023)
- 42.Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017–III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення 19.02.2023)
- 43.Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 р. № 966–XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-14> (дата звернення 19.02.2023)
- 44.Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина: навч. посібник. Київ : Атіка, 2004. 464 с.
- 45.Рабінович П., Панкевич О. Соціальне право: деякі питання загальної теорії. *Право України*. 2003. №1. С.104–107.
- 46.Санченко С.П. Створення ефективної системи соціального захисту в Україні як умова побудови соціальної держави. *Гуманітарні студії*. 2014. Вип. 24. С. 111–119.
- 47.Сивак А. В. Прожитковий мінімум в системі державних соціальних стандартів. Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини у сфері праці і соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідом. учасників II Міжнар. наук.–практ. конф. (8–9 жовт. 2010. м.Харків) Харків : Кроссрууд. 2010. С. 523–526.
- 48.Скрипнюк О. В. Принцип верховенства права і демократія: деякі питання методологічного забезпечення теоретичного аналізу проблеми. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 9 (83). С. 49–56.
- 49.Скрипнюк О. В., Тихий В. Соціальна держава і проблеми забезпечення соціальної безпеки. *Вісник Конституційного Суду України*. 2002. № 2. С.

- 42–49.
50. Скуратівський В.А. Конституційні основи духовної сфери життєдіяльності суспільства і людини. Конституція України – Основний Закон суспільства, держави, людини: Наук.–метод. рекомендації / І.Ф. Надольний, Т.О. Мандебура, С.Д. Дзюбик, В.А. Ребкало, В.А. Скуратівський, Н.Р. Нижник, С.Д. Дубенко, В.І. Борденюк. Київ, 1997. С. 48.
51. Сойник О.В. Пріоритети та формування державної політики соціального розвитку в Україні. *Кибербезпека державних інституцій та подолання кризових станів*: Збірник матеріалів II Міжнародної науково–практичної конференції (м. Київ, м. Вроцлав, 25 травня 2023 року). Київ, 2023, с. 125–127.
52. Соціальна політика / за заг. ред. В.М. Пічі та Я.Б. Турчин. Львів : Новий світ, 2018. 318 с.
53. Соціальна політика: політико–правові засади та особливості соціальними процесами. URL: <http://buklib.net/books/27137> (дата звернення 19.02.2023)
54. Статистичний щорічник України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf (дата звернення 19.02.2023)
55. Сташків Б. І. Гарантії права на соціальне забезпечення : навчальне видання. Чернігів : Чернігів. Держ. ін–т права, соц. технологій та праці, 2011. 100 с.
56. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: навч. посіб. Чернігів: ПАТ «ПВК» «Десна», 2016. 692 с.
57. Стеценко С.Г. Основоположні принципи соціальної держави. URL: [http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63826/13–Stetsenko.pdf?sequence=1](http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63826/13-Stetsenko.pdf?sequence=1) (дата звернення: 01.12.2023).
58. Тацій В. Я. Імплементация європейських стандартів у галузі прав людини – важливий напрям правової політики України. *Право України*. 2010. № 10. С. 48–59.
59. Ткач О. Особливості державної політики у сфері соціального розвитку України. *Освіта регіону*. 2013. № 2. С. 67–71. URL: <http://social–>

- science.com.ua/article/1035 (дата звернення 19.02.2023)
60. Федірко Н.В. Результат–орієнтоване державне фінансування вищої освіти: європейський досвід та практика України. *Інноваційна економіка*. 2019. №5–6. С. 55–67.
61. Федірко Н.В. Цифровий соціальний захист в Україні: передумови та стратегічні виклики. *Соціально–трудова відносина: теорія та практика: Збірник наукових праць*. 2022. № 1. С. 1–14.
62. Федірко Н.В. Цифрові компетентності суспільства як чинник формування цифрової держави добробуту *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2022.8.10>
63. Харченко Т.О., Бондаренко С.М. Місцеве самоврядування: європейський досвід реформування. *Ефективна економіка*. 2017. №3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення 19.09.2023)
64. Хома Н. М. Соціальні процеси в країнах п'ятої хвилі євроінтеграції в контексті розбудови соціальної держави та відповідності соціальним стандартам ЄС (на прикладі Естонії, Литви, Латвії). *Держава і право. Юрид. і політ. науки*. Вип. 52. Київ : 2011. С. 553–559.
65. Чутчева О. Г. Щодо визначення соціальних стандартів: проблеми теорії та практики. *Держава і право. Юрид. і політ. науки*. Вип. 48. Київ, 2010. С. 339–344.
66. Яковюк І. В. Про обсяг поняття «соціальна держава» (на основі порівняльного аналізу моделей ФРН і України). *Право України*. 1998. № 11. С. 26–28.
67. Данилишин Б. Сприяння зайнятості – важлива складова державної політики під час війни. URL: <https://espreso.tv/spriyannya-zaynyatosti-yazhлива-skladova-derzhavnoi-politiki-pid-chas-viyni> (дата звернення 19.09.2023)
68. Головань Т.Г. Державна політика у сфері зайнятості населення в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. С. 241-244. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.37>